

6-vuotiaiden toiveammatit ja niiden sukupuolittuneisuus

Jasmine Kattilakoski

Varhaiskasvatustieteen pro gradu -tutkielma

Kevätlukukausi 2019

Kasvatustieteiden laitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Kattilakoski, Jasmine. 2019. Lasten toiveammatit ja niiden sukupuolittuneisuus. Varhaiskasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Kasvatustieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto. 83 sivua + liite.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kuvata 6-vuotiaiden lasten toiveammatteja ja heidän perustelujaan niille. Lisäksi selvitän heidän käsityksiään toiveammattiensa sukupuolittuneisuudesta. Pyrkimyksenä on tuoda lasten ääni kuuluviin ja heidän ajatuksensa aiheesta esille.

Tutkimus on luonteeltaan laadullinen ja tutkimusotteeltaan fenomenografinen. Aineistonkeruumenetelmänä käytän puolistrukturoitua teemahaastattelua. Aineisto kerättiin eräässä Helsingin alueen päiväkodissa syksyllä 2018 ja se koostuu kahdestatoista 6-vuotiaan lapsen yksilöhaastattelusta. Analyysi toteutettiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.

Tuloksista ilmenee lasten toiveammateille viisi erilaista yläluokkaa: ruumiilliset ammatit, ammattiurheilijat, auttavat ammatit, opetusammatit ja luovat ammatit. Lapset perustelivat toiveammattejaan kivaksi kokemisella ja toiminnasta tykkäämisellä, muiden auttamisella ja hoitamisella, omilla kokemuksillaan ja harrastuksillaan, sekä toiveammattien työtehtävillä. Lapset pitivät joitakin ammatteja ominaisempina joko miehille tai naisille. Kaikki lapset olivat kuitenkin sitä mieltä, että ammatissa voi työskennellä molempien sukupuolten edustajat.

Tuloksista voidaan päätellä, että lasten toiveammattivalinnoissa painottuvat lasten omiin kokemuksiin ja mielenkiinnonkohteisiin liittyvät asiat. Myös lasten käsitykset ammattien sukupuolittuneisuudesta ovat saaneet vaikutteita lasten omista kokemuksista, havainnoista ja ympäristöstä.

Asiasanat: työ, ammatti, sukupuoli, sukupuoliroolit, segregaatio, fenomenografia, käsitys

SISÄLTÖ
TIIVISTELMÄ
SISÄLTÖ

1	JOHDANTO.....	4
2	TYÖ JA AMMATIT LASTEN ELÄMÄSSÄ.....	6
2.1	Lasten näkemyksiä ammateista ja työstä	6
2.2	Toiveammattien taustatekijät lapsilla	10
3	SUKUPUOLI JA AMMATINVALINTA	15
3.1	Sukupuolen, sukupuoliroolien ja -identiteetin käsitteet.....	15
3.2	Sukupuoliroolit työelämässä.....	18
4	TUTKIMUSKYSYMYKSET	25
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	26
5.1	Fenomenografinen lähestymistapa	26
5.2	Tutkimukseen osallistujat ja aineiston keruu	28
5.3	Aineiston analyysi	32
5.4	Eettisyys.....	35
6	Tutkimuksen tulokset.....	40
6.1	Lasten toiveammatit	40
6.2	Lasten perustelut toiveammateilleen.....	44
6.3	Sukupuoliroolit lasten toiveammateissa	51
7	POHDINTA.....	59
7.1	Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset.....	59
7.2	Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimushaasteet	68
	Liite 1 Teemahaastattelurunko	84

1 JOHDANTO

Jokaisella ihmisellä on varmasti jossain elämänsä vaiheessa ajatus siitä, mitä haluaisi tehdä työkseen. Osalla ihmisistä tämä unelmatyö- tai toiveammattiajatus on läsnä jo lapsuuden leikeissä ja osa miettii asiaa vasta vanhempana. Mielikuva toiveammattista muotoutuu ajan saatossa ja se saattaa vaihtuakin. Yhteiskunta ja kulttuuri vaikuttavat osaltaan siihen, millaisia mielikuvia ihmisille syntyy erilaisista ammateista (Selin 2017, 12). Myös ihmisen omalla taustalla kuten perheellä, sosioekonomisella taustalla ja kasvatuksella on vaikutusta siihen, millaisesta työstä ihminen haaveilee tai millaiseen työhön hän suuntautuu elämässään. Tässä tutkimuksessa tutkitaan 6-vuotiaiden toiveammattivalintoja ja heidän perustelujaan niille.

Tutkimuksen aihe on ajankohtainen, sillä mediassa on ollut viime aikoina esillä erilaiset miespäätteiset ammattinimikkeet ja niiden mahdolliset vaikutukset ammatinvalintoihin ja sukupuolirooleihin. Tällaisia miespäätteisiä ammattinimikkeitä on yhä käytössä. (Engelberg 2016.) Lasten toiveammattihaaveita on tutkittu, mutta suurinosa tutkimuksista on kansainvälisiä (ks. esimerkiksi Howard & Walsh 2010 & Bandura, Barbaranelli, Caprara & Pastorelli 2001 & Bigler, Liben & Krogh 2001 & Childfund Alliance 2012). Osa tutkimuksista on tehty Suomessa, mutta niissä on tarkasteltu vanhempien, kuin 6-vuotiaiden lasten toiveammatteja (ks. esimerkiksi Lampi 2017 & Selin 2017).

Tutkimuksen tarkoituksena on tuoda esille lasten ajattelua ammattien sukupuolittuneisuudesta. Sukupuolittuneet roolit ovat läsnä kotona, päiväkodissa, koulussa ja työelämässä. Työelämässä sukupuoliroolit tulevat esiin naisten ja miesten työskennellessä eri aloilla. Myös palkassa ja asemassa on eroavaisuuksia. (Korvajärvi 2016, 142–143.) Yhteiskunta luo tietynlaisia sukupuolirooleja, jotka heijastuvat myös työelämään. Näitä sukupuolirooleja ruokitaan sosiaalisesti jo lapsuudesta lähtien. (Juvonen 2016, 45.)

Varhaiskasvatuksen kontekstissa pyritään sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen: lasta kannustetaan tekemään valintoja ilman sukupuoliin liitettävää stereotyyppistä ajattelua. Tavoitteena on lasten kasvattaminen siten, että heillä kasvaa ymmärrys ihmisten erilaisuudesta, mutta kuitenkin samanarvoisuudesta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 30, 44.) Tutkimusten perusteella on havaittu, että varhaiskasvatuksessa esiintyy yhä sukupuolittuneita asenteita ja odotuksia kasvattajien puolelta (esimerkiksi Ylitapio-Mäntylä 2012). Pyrin tällä tutkimuksella selvittämään, onko myös lapsilla sukupuolistereotyyppisiä asenteita esimerkiksi toiveammattivalintoja kohtaan.

Tutkimuksessani tarkastelen aluksi lasten näkemyksiä ammateista ja työstä ja kuvailen mahdollisia toiveammatteihin vaikuttavia taustatekijöitä. Kerron myös sukupuolen ja ammatinvalinnan yhteydestä. Tarkastelen lisäksi sitä, millaisia sukupuolirooleja työelämässä esiintyy ja mistä nämä erot naisten ja miesten välillä voivat johtua. Tämän jälkeen esittelen tutkimuskysymykset ja sen, miten toteutin tutkimuksen. Lopuksi tarkastelen tuloksia ja pohdin tutkimukseni luotettavuutta ja jatkotutkimusmahdollisuuksia.

2 TYÖ JA AMMATIT LASTEN ELÄMÄSSÄ

Tässä luvussa määritellään ammattikäsite ja ammattien suhdetta työelämään. Tämän jälkeen käsitellään lasten ajatuksia eri ammateista ja töissä käymisestä. Lopuksi käydään läpi lasten toiveammattivalintojen taustatekijöitä.

2.1 Lasten näkemyksiä ammateista ja työstä

Käsitteellä ammatti tarkoitetaan jonkin ammattikunnan osallisuutta yhteiskunnan työnjaossa. Ammattiin kouluttautuessa keskiöön nousee yksilön osaamisen kehittäminen. (Hakkarainen & Jääskeläinen 2006, 77.) Volanen (1992, 85-86) määrittelee ammattikäsitteen tarkoittavan koulutusta, työtehtäviä, nimikettä, identiteettiä, ammattikulttuuria ja tietoperustaa. Ammatin muodostumisessa voidaan puhua kehitysketjusta, sillä ammatti ei synny hetkessä vaan ajan myötä. Ammattiin kasvattaminen tapahtuu Suomessa useimmiten koulutusjärjestelmän kautta (Rauhala 2000, 182). Heikkisen (2000, 25) mukaan suomalaisessa yhteiskunnassa työ ja ammatti ovat sellaisia tekijöitä, jotka määrittelevät yksilön kokemusta oman elämänsä arvokkuudesta ja mielekkyydestä.

Ammatillisen kasvun ja ammatti-identiteetin kehittymisen kannalta ammattiin valmistuneelle on tärkeää päästä työelämään. Työelämässä tapahtuu käytännön kautta oppiminen ja työkokemus tuo varmuutta tekemiseen. Koulutuksessa ikään kuin luodaan pohja ammatti-identiteetille, jota syvennetään työelämässä. (Elovainio & Rintala 1997, 89.) Ammatillisen identiteetin vahvistuminen kaipaa sitoutumista pitkäaikaisesti johonkin ammattikuvaan tai työhön (Eteläpelto & Vähäsantanen 2006, 27-28). Käsitteellä työ tarkoitetaan luonteeltaan joko tuottavaa tai tuottamatonta tietoisesti jonkin tehtävän suorittamiseen tähtäävää toimintaa (Kinnunen & Suikkanen 2009, 9). Tässä tutkimuksessa perehdyn enemmän ammatteihin ja lasten käsityksiin toiveammateista, mutta sivuutan myös työelämää käsitteenä ja aiheena.

Päiväkoti-ikäisten lasten ajattelussa voidaan erottaa kaksi tasoa puhuttaessa ihmisen työstä. Ensimmäisen tason ajattelussa lapsi assosioi, että ihminen vain menee töihin, mutta ei osaa perustella syytä, minkä takia töissä käydään. Tällöin lapsi pystyy mahdollisesti nimeämään työpaikkoja ja mahdollisia toimia, mitä ihmiset tekevät töissä ollessaan. Ajattelu on vielä kuitenkin pinnallista ja yksioikoista. Toisen tason ajattelussa lapset osaavat kuvailla jo yksinkertaisesti, millä perusteilla ihminen valitsee oman työnsä, mutta he eivät kuitenkaan kykene selittämään syvällisemmin, miten joku ihminen saavuttaa haluamansa työn. (Howard & Walsh 2011, 261.)

Howardin ja Walshin (2010) tutkimuksen mukaan päiväkotikäiset lapset eivät osanneet vastata siihen, miksi ihminen päättää mennä johonkin töihin tai miten yksilö voi saavuttaa jonkin työn. Lasten ajattelu keskittyy ennemminkin urasta ja työstä puhuttaessa johonkin heidän tietämäänsä tiettyyn ammattiin, kuten esimerkiksi poliisin ammattiin. Heidän kuvailunsa perustuu ammatin ulkoisiin ominaisuuksiin, kuten tässä tapauksessa poliisilla ulkoisesti havaittavaan rekvisiittaan (esimerkiksi poliisin univormu). Rekvisiitta määrittelee lapselle poliisin ammattia eli sen, mitä poliisin tulee omata, jotta hän voi työskennellä poliisina. Rekvisiitan lisäksi lapsi keskittyy omiin kokemuksiinsa ammatista, esimerkiksi johonkin tietämäänsä paikkaan, kuten tässä tapauksessa poliisilaitokseen. Tällöin ihmisen henkilökohtaiset taidot, kyvyt ja ominaisuudet tietyn työn kannalta jäävät lapselta vielä tiedostamatta. (Howard & Walsh 2010, 146–147.)

Lapset ymmärtävät, että töissä käyminen ja työn kulttuuri ovat erilaisia leikkimisen ja pelailun kanssa. Vanhempien työllä on epäsuoria ja suoria vaikutuksia lasten elämään. Lapset voivat käydä vanhempiensa työpaikalla ja saavat työstä jonkinlaisen kuvan tämän kokemuksen kautta. Työ vaikuttaa lapsiin myös vanhempien keskinäisiä keskusteluja ja vanhempien kerrontaa kuuntelemalla. Lapset puhuvat usein siitä, mitä kuulevat vanhempiensa kertoneen, kuten esimerkiksi sen, jos vanhempi on vihainen jostain töissä tapahtuneesta asiasta. Lapset ovat siis hyvinkin tietoisia vanhempien töissä tapahtuvista muutoksista ja he ymmärtävät, että nämä muutokset johtuvat

jonkin ulkoisen tahon vaatimuksista, eivätkä ole heidän vanhempiansa päätettävissä. Lapset tunnustavat vanhempiansa, varsinkin isiensä työn negatiivisen vaikutuksen omaan elämäänsä. Tällaisia negatiivisia vaikutuksia voi olla esimerkiksi vanhempien poissaolot perheen luota. (Mckee ym. 2003, 40-41.)

Lasten kognitiivisella kehityksellä on merkittävä yhteys siihen, miten he ajattelevat ympäröivästä maailmasta (Howard & Walsh 2011, 259). Tutkimustulosten mukaan päiväkotikäisten lasten ajattelu tulevaisuuden ammateista liittyy mielikuviituksen tuottamiin hahmoihin ja fantasiahahmoihin, kuten sankareihin ja prinsessoihin. Vanhemmat lapset taas miettivät uravalintaansa realistisemmin mielenkiinnon kohteidensa, mahdollisuuksiensa ja työn tarjoamien vaatimusten kautta. (Howard & Walsh 2010, 143; Turner 2016, 169.)

Lasten ikä vaikuttaa olennaisesti siihen, millä tavalla he kokevat erilaiset ammatit. Alakoulun ylemmillä luokilla olevat lapset eli viides- ja kuudesluokkalaiset kykenevät ymmärtämään ja järjestämään tietoa paremmin verrattuna alakoulun aloittaviin lapsiin, sillä heidän kognitiiviset kykynsä ovat jo kehittyneempiä. (Howard & Walsh 2011, 259.) Myös Borgenin ja Youngin (1982) tutkimuksen mukaan ajattelu on vanhemmilla lapsilla luonteeltaan kehittyneempää ja syvällisempää. Heidän tutkimukseensa osallistui kolme alakoulua ja kolme yläkoulua. Tutkimuksen mukaan yläkouluikäisillä on parempi ymmärrys ympäristön tarjoamista mahdollisuuksista, kuten esimerkiksi työurasta. (Borgen & Young 1982, 46-47.)

Mitä nuorempia lapset ovat, sitä vähemmän he tiedostavat kulttuurissa vallitsevia stereotypioita eri ammateista ja yhteiskunnan odotuksista. Tietoisuuden kasvu eri ammateista ja ymmärrys ammatteja kohtaan on yläkouluikäisillä lapsilla tarkempaa ja konkreettisempää. Alakouluikäisenä ajattelu voi olla itsekeskeistä, abstraktia ja lasten näkökulma voi olla hyvin subjektiivinen. Lasten kasvaessa pohdinta ammateista alkaa muuttaa muotoaan. Tällöin lapset miettivät omaa henkilökohtaista soveltuvuuttaan jollekin tietylle alalle, kuten mahdollisuuksiaan toimia jossakin kyseisessä ammatissa ja omaa

kiinnostustaan ammattia kohtaan. (Borgen & Young 1982, 46–47; Bigler ym. 2001.)

Lasten käsitykset toiveammateista elävät kulttuurin ja kehityksen mukaan. Esimerkiksi 1970-luvulla lasten unelma-ammatteja saattoivat olla karjakko tai kuormurin kuljettaja. 2010-luvulla puolestaan unelmoidaan idolina, tubettajana, bloggaajana tai striimaajana olemisesta. Näitä ei olisi voinut kuvitella ennen digitalisaation ja internetin voittokulkua. On myös ammatteja, jotka näyttävät pitävän asemansa vuodesta toiseen, kuten esimerkiksi lääkärin ja taiteilijan ammatit. (Selin 2017, 105.)

Lasten yleisimpien toiveammateiden joukosta löytyy usein muun muassa poliisi, palomies, lääkäri, laulaja, näyttelijä ja ammattiurheilija, kuten esimerkiksi ammattijalkapalloilija (ks. Lampi 2017 & Childfund Alliance 2012). Lammen (2017) väitöskirjan 10-vuoden pitkittäistutkimuksessa lasten suosituimpia toiveammatteja olivat poliisin, lääkärin, ammattijalkapalloilijan ja kauneudenhoitoalan ammatit. Tutkimus toteutettiin Suomessa, Tansaniassa, Intiassa, Ghanassa ja Iso-Britanniassa. Kyseisessä tutkimuksessa otantana oli noin 360 lasta viidestä eri maasta ja kolmesta eri maanosasta. Tutkimukseen osallistuneiden lasten iät eivät olleet keskeisiä muuttujia ja esimerkiksi Tansaniassa lasten ikien tarkka määrittäminen oli tutkijalle mahdotonta. Lapset olivat kuitenkin kaikki alle 18-vuotiaita. (Lampi 2017, 101–105.)

Lammen (2017) tutkimuksessa poliisin ammatti oli kansainvälisesti suosittu toiveammatti, mutta suomalaisten lasten keskuudessa se oli vasta kuudenneksi suosituin toiveammatti. Lääkärin ammatti oli suosituin koko aineiston kaikkien lasten keskuudessa. Suosituimmaksi ammattihaaveeksi suomalaisilla ja isobritannialaisilla lapsilla ilmeni ammattijalkapalloilijan ura. Tämän jälkeen suosituin toiveammatti suomalaisilla lapsilla oli lääkärin ammatti ja kolmanneksi suosituin ammatti oli kauneudenhoitoalaan liittyvä, kuten kampaajan tai kosmetologin ammatti. Neljänneksi kiinnostavin ammattihaave suomalaisilla lapsilla liittyi siihen, että he haluaisivat olla isoina rikkaita tekemättä mitään. (Lampi 2017, 101–105.)

McKee ym. (2003) tekemässä tutkimuksessa tarkasteltiin lasten ajatuksia vanhempiensa töistä. Tutkimus toteutettiin 8–12-vuotiaille Englannissa Kingscraigissa. Lapset ajattelivat isän tehtäväksi työn tekemisen perheen elättämiseksi ja äidin rooliksi perheestä huolehtimisen. Varsinkin sellaiset lapset, joiden äidit olivat kokoaikaisesti kotona, noudattivat ajattelussaan tällaista perinteistä roolijakoa. Lasten mukaan he eivät pystyneet vaikuttamaan vanhempiensa työelämään. (McKee ym. 2003, 30–32, 37–38.)

Myös Kivimäki ja Otonkorpi-Lehtoranta (2005) kertovat artikkelissaan lasten kokemuksista vanhempien työstä, työajoista ja kiireestä. Tutkimustulokset ilmentävät lasten epätietoisuutta vanhempien työtehtävistä ja työnkuvasta, sillä lapset ymmärsivät vanhempien lähtevän töihin, mutta eivät tieneet mitä he siellä tekevät. Lapsilla ei siis ollut tutkimuksen mukaan ymmärrystä vanhempien työstä. Vaikka vanhempien työ on lapsille vierasta, niin huomionarvoista on kuitenkin se, miten paljon työ vaikuttaa monelta osin lasten elämään ja arkeen. (Kivimäki & Otonkorpi-Lehtoranta 2005.)

2.2 Toiveammattien taustatekijät lapsilla

Lasten urahaaveet muotoutuvat esimerkiksi hänen oman persoonansa ja henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella. Lasten identiteetti ohjaa myös heidän uravalintaansa. Tällöin he valitsevat sellaisen koulutuksen, jonka ajattelevat sopivaksi itselleen oman osaamisena ja ominaisuuksiensa takia. (Antikainen, Rinne & Koski 2000, 284–285.) Myös vanhempien ammatti vaikuttaa lastensa tulevaisuuden ammatinvalintaan. Lapset pyrkivät todennäköisemmin vanhempiensa kaltaisiin ammatteihin, mikäli saavat ammattiin liittyvää tietoa vanhemmiltaan ja huomaavat heidän olevan tyytyväisiä omaan työhönsä (Watson & McMahon 2005, 12).

Tietoisuus omista kyvyistä ja taidoista ohjaavat uravalinnan tekemistä. Koulutaipaleella tapahtuneilla onnistumisilla ja epäonnistumisilla on vaikutusta yksilön urasuuntautuneisuuteen. Esimerkiksi lapset, jolla on vahvaa teknistä osaamista, eivät välttämättä hakeudu kasvatus- tai hoitoalalle. Tämän lisäksi

sosioekonominen tausta, vanhempien odotukset, kansalaisuus ja sukupuoli vaikuttavat kaikki osaltaan lasten urahaaveiden muodostumiseen. (Turner 2016, 169; Bandura, Barbaranelli, Caprara & Pastorelli 2001, 194–199; Nurmi 1998, 77, 30.)

Bandura ym. (2001) testasivat 272 lapselle sosiokognitiivisten vaikutusten mallia, jolla tutkittiin lasten uravalintaan ja urakehitysjatuksiin liittyviä tekijöitä. Tutkimukseen osallistujat olivat iältään 11-15-vuotiaita. Tuloksista ilmeni, että perheen sosioekonominen tausta vaikutti epäsuorasti lasten uravalintoihin. Sosioekonominen tausta välittyi lapsille heidän vanhempiensa uskomuksista ja odotuksista uravalinnan suhteen. Vanhempien akateemiset odotukset olivat yhteydessä lasten akateemiseen ja sosiaaliseen tehokkuuteen sekä itsesäätelytaitoihin. Vanhempien luomilla akateemisilla odotuksilla oli vaikutusta myös lapsen akateemisiin saavutuksiin. Tuloksista havaittiin, että lapset uskoivat enemmän omiin pyrkimyksiinsä, kuin jo tekemiinsä akateemisiin saavutuksiin tulevaisuuden uransa suhteen. (Bandura ym. 2001, 187, 194-197.)

Myös Schoon, Parsons ja Sacker (2004) ovat saaneet tutkimuksessaan samankaltaisia tuloksia siitä, että perheen sosioekonomisella taustalla on merkitystä lapsen kouluttautumiselle. Mikäli perheen sosioekonominen asema on toimeentuloa ajatellen turvattu ja lapsella on käytössään paljon taloudellisia resursseja, tällöin hänellä on suurempi mahdollisuus harrastaa ja esimerkiksi omistaa erilaisia materioita, kuten tietokonetta ja kirjoja. Hyvistä sosioekonomisista lähtökohdista tulevalla lapsella on myös luultavimmin enemmän roolimalleja ja verkostoja perhepiirissään, kuin mitä heikomman taustan omaavalla lapsella. Perheen sosioekonominen tausta on yhteydessä lapsen käytökseen ja saavutuksiin koulumaailmassa. Mikäli kotiolot ovat moniongelmaiset ja epävakaa, niin todennäköisesti tämä näkyy lapsen käytöksessä. (Schoon ym. 2004, 384 - 386.)

Perheen sosiaalisilla, terveydellisillä ja taloudellisilla ongelmilla on siis vaikutusta lasten tulevaisuuteen (Keski-Petäjä & Witting 2016). Kivisen, Hedmanin ja Kaipaisen (2012) kirjottamassa artikkelissa tulee esiin se, miten he ovat pitkittäisaineistojensa avulla havainneet Suomessa

koulutusmahdollisuuksien tasa-arvoistuneen ja erojen erilaisista perheistä tulevien välillä kaventuneen (Kivinen ym. 2012, 559–560).

Tuoreempaa tutkimustietoa vanhempien koulutuksen ja ammattien periytyvyydestä esittelevät Keski-Petäjä ja Witting (2016) tutkintorekisteriin ja väestö- ja perhetilastoihin nojaten. Eniten periytyviksi aloiksi nousevat maa- ja metsätalousalat, yhteiskunnalliset alat ja kasvatusalat. Maa- ja metsätalousalan periytyminen viittaa ammatin periytymiseen, kun taas yhteiskunnalliset alat ja kasvatusalat tarkoittavat myös korkeakoulutuksen periytymistä. Isän koulutus naisenemmistöiseltä alalta, kuten terveystieteiden ja hyvinvointialalta, vaikuttavat merkittävästi pojan kouluttautumiseen kyseisille aloille. Samalla tavalla äidin koulutus miesenemmistöiseltä, kuten tekniikan-, tietojen käsittelyn-, tietoliikenne- tai maa- ja metsätalousalalta, edesauttaa tyttären kouluttautumista näille aloille. (Keski-Petäjä & Witting 2016.) Myös omalle sukupuolelleen epätyypillisempiin ammatteihin nuori pyrkii siis rohkeammin, mikäli hänellä on äidin tai isän malli siitä, että ammattien sukupuolijakoa voi rikkoa (Helsingin yliopisto -lehti 2018).

Tilastojen perusteella voidaan todeta myös, että vanhempien korkeakoulutusaste on yhteydessä lasten kouluttautumiseen korkeakoulussa. Mitä korkeammin koulutettuja vanhemmat ovat, sitä suuremmalla todennäköisyydellä lapsetkin menestyvät koulussa ja tähtäävät korkealle opinnoissaan. (Keski-Petäjä & Witting 2016.) Erityisen huomattavaa on vanhempien korkeakoulutuksen vaikutus lapsen yliopisto-opintoihin. Tätä vastoin lapsen ammattikorkeakouluopintojen aloittamiseen ei vaikuttanut onko lapsen kotitaustat akateemisia vai eivät. (Keski-Petäjä & Witting 2016; Myrskylä 2009.) Myös Nuorisobarometri (2004) tuo esiin vanhempien koulutustason yhteyden nuoren ammattiin. Tutkimuksessa nuorista, joiden isät olivat suorittaneet korkeakoulututkinnon, 35 prosenttia toimi erityisasiantuntijoina. Osan nuorista isät eivät olleet suorittaneet minkäänlaista tutkintoa ja näistä nuorista 8 prosenttia oli erityisasiantuntijoita. (Myllyniemi & Saarela 2004, 11.)

Suomessa koulutusvalinnat ovat muihin EU-maihin verrattuna sukupuolittuneimpia (Helsingin Yliopisto -lehti 2018). Sosio-kulttuurinen

konteksti luo vastakkainasettelua sukupuolten välille esimerkiksi ihmissuhteissa ja kasvatuksessa (Eliot 2010, 33). Vanhempien ja opettajien suhtautuminen ja sukupuolisidonnaisesti annettu palaute muokkaavat lapsen käytöstä, asennetta, motivoitumista ja vaikuttavat itsetuntoon (Eccles 2009, 86; Bandura ym. 2001, 201). Jo varhaiskasvatuksessa tulevat esiin muun muassa sukupuolitetut lelut, värit, vaatteet ja leikit (Ojala, Palmu & Saarinen 2009, 17).

Vanhempien kasvatustyyllillä ja rohkaisemisella on merkitystä ajatellen lasten taitojen kehittymistä. Pojat voidaan mieltää jo vauvaiässä fyysisesti aktiivisiksi ja tytöt verbaalisesti taitaviksi. Tällainen ajattelu voi asettaa lapsille tietynlaisia odotuksia jo pienestä lähtien. (Eliot 2010, 33–34.) Vanhemmat voivat esimerkiksi ajatella stereotyyppisesti poikalapsen omaavan lähtökohtaisesti vahvemmat matemaattiset taidot kuin tyttölapsi. Tämä stereotyyppinen ajattelu heijastuu lapsen itseluottamukseen ja he voivat alkaa uskomaan vanhempinsa ajatusmalliin, jolloin eroja alkaa näkyä vahvemmin tyttöjen ja poikien välillä. (Bandura ym. 2001, 201.) Vanhemmat tarjoavat myös erilaisia kokemuksia riippuen lasten sukupuolesta. Esimerkiksi pojille he tarjoavat enemmän urheiluun ja tietotekniikkaan liittyviä aktiviteetteja, kun taas tytöille lukemiseen ja kavereiden kanssa oleiluun mahdollisuuksia. Lapset rakentavat odotuksiaan omalle toiminnalle ja kuvaa itsestään ja omasta osaamisestaan kuulemansa perusteella. (Eccles 2009, 86–87.)

Myös opetusluokassa poika voidaan mieltää tyttöä vahvemmaksi tietoteknisiltä taidoiltaan ja tämä oletus saa aikaan sen, että opettaja pyytää tarvittaessa apua pojalta teknisissä ongelmissa. Vastaavasti taas tyttöihin liitetään vahvemmin emotionaalisuuden ja sensitiivisyyden piirteitä. (Ojala ym. 2009, 17; Huttunen 1990, 11.) Myös varhaiskasvatuksessa saatetaan ohjata stereotyyppisesti tytöt kotileikkeihin ja pojat jalkapallon pelaamiseen. Tällöin lapset alkavat itsekkin hakeutua näihin toimintoihin miellyttääkseen aikuista. Näin syntyy tulkinta, että tietyt leikit ovat tarkoitettu tytöille ja osa leikeistä taas pojille. (Ylitapio-Mäntylä 2012, 91.)

Vanhempien ja opettajien lisäksi kaverit ja päiväkotij- ja kouluympäristö vaikuttavat lapsen käsitykseen maskuliinisuudesta ja feminiinisuudesta

(Paechter 2007, 1-2). Mikäli vertaisryhmään kuuluvat vahvistavat sukupuoliroolien stereotyyppistä käyttäytymistä, niin tämä todennäköisesti muokkaa yksilön toimintaa sukupuolelleen tyypilliseksi. Muiden puheilla ja palautteella on siis merkittävä vaikutus yksilön arvojen rakentumiselle ja hänen myöhemmin tekemilleen ammatillisille valinnoille. (Eccles 2009, 86-87.) Tärkeää onkin huomioida, että ei luotaisi feminiinisiä tai maskuliinisia uskomuksia ihmisestä hänen sukupuolensa perusteella, sillä jokainen voi toimia omalle sukupuolelle ominaisella tavalla tai päinvastoin (Paechter 2007, 4).

3 SUKUPUOLI JA AMMATINVALINTA

Tässä luvussa tarkastellaan sukupuoliroolien mahdollista vaikutusta lasten toiveammatteluihin. Aluksi määritellään sukupuoli, sukupuolirooli ja sukupuoli-identiteetti käsitteinä. Tämän jälkeen sukupuolirooleja tarkastellaan ammattien ja työelämän kontekstissa toisessa alaluvussa, jossa perehdytään myös segregatioon työelämässä.

3.1 Sukupuolen, sukupuoliroolien ja -identiteetin käsitteet

Ihminen jäsentää ympäröivää maailmaa yhteiskunnasta tulevien sukupuolinormien mukaan. Huuska (2011) esittelee länsimaisessa kulttuurissa yleisesti hyväksytyyn määritelmän sukupuolesta kahtiajakautuvana ominaisuutena: ihminen on joko tyttö tai poika. Sukupuoli on pääteltävissä ihmisen anatomiasta. (Huuska 2011, 225.) Todellisuudessa sukupuoli on moninainen ilmiö ja se voi sisältää paljon erilaisia ulottuvuuksia, jotka voivat vaihdella tai pysyä muuttumattomina ihmiselämän ajan (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus 2019).

Sukupuoli ei noudata tarkkaa kahtiajakoa, tämän käsityksen haastavat esimerkiksi muunsukupuoliset henkilöt. Muunsukupuolinen voi siis olla henkilö, joka ei ole mies eikä nainen, vaan jotain siltä väliltä tai näiden kummankin yhdistelmä. Muunsukupuolinen voi olla myös kaksisukupuolinen tai monisukupuolinen. Tällöin yksilöllä on kokemuksia useista sukupuolista. Ihminen voi kokea olevansa myös sukupuoleton eli neutri, jolloin hän ei samaistu mihinkään sukupuolimääritelmään. (Aarnipuu 2008, 78-79; Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus 2019.) Näiden lisäksi ihminen voi olla esimerkiksi intersukupuolinen tai transsukupuolinen. Intersukupuolella tarkoitetaan ihmistä, jonka sukupuolta ei voida määrittää hänen fyysisten ominaisuuksiensa perusteella, sillä hänellä voi olla kehollisia piirteitä kummastakin sukupuolesta tai ne voivat olla epäselviä. Suomi määrittelee

sukupuolina miehen ja naisen, jonka takia intersukupuoliset lapset leikataan jompaankumpaan sukupuoleen. (Huuska & Karvinen 2012; 40; Ylitapio-Mäntylä 2012, 20-21.) Transsukupuolisen ihmisen syntymässä määritelty sukupuoli ja ihmisen sukupuoli-identiteetti ovat ristiriidassa. Transsukupuolisen sukupuoli-identiteetti voi olla mies, nainen tai jotain muuta. Transsukupuolinen ihminen voi korjata kehoaan vastaamaan omaa tuntemustaan sukupuoli-identiteetistään. (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus 2019.)

Sukupuoli voidaan ajatella biologiseksi (sex) eli perimän kautta muodostuneeksi. Tällöin sen nähdään rakentuvan hormonaalisesti androgeenien tai estrogeenien kautta, geneettisesti kromosomien perusteella tai somaattisesti fysiologisten ja anatomisten piirteiden perusteella. (Connell 2002, 8, 33; Huttunen 1990, 7.) Biologinen sukupuoli ajatellaan kahtia jakautuvana eli se koostuu miehekkästä eli maskuliinisesta ja naisellisestä eli feminiinisestä kategoriasta. Sosiaalinen sukupuoli taas nähdään muuttuvaisempana, jolloin maskuliininen ja feminiininen voivat viitata sekä naispuoliseen että miespuoliseen kehoon. (Butler 2006, 54–55.)

Sukupuoli ei johdu pelkästään biologiasta vaan myös sosiaalisesta ympäristöstä. Sosiaalisissa konteksteissa muodostuvat tietynlaiset käsitykset, jotka yksilö sitten liittyy osaksi omaa identiteettiään. (Paechter 2007, 1.) Sosiaalisen merkityksen muodostamasta sukupuolesta voidaan käyttää englanninkielistä käsitettä gender. Sukupuolen sosiaalinen määrittelemine on haastavampaa verrattuna biologisen sukupuolen kahtiajakoon eli nais- ja miessukupuoleen. Sosiaalisella sukupuolella viitataan nimensä mukaisesti sosiaalisessa vuorovaikutuksessa opittuihin ominaisuuksiin ja kulttuurisiin eroihin nais- ja miessukupuolen välillä. (Connell 2002, 8.) Tähän sukupuolen ulottuvuuteen ei synnytä vaan siihen kasvetaan ympäröivän kulttuurin odotusten puitteissa. Sosiaalisessa sukupuolella keskiöön nousee se, miltä ihminen näyttää ulkoisesti ja miten hän toimii muiden ihmisten kanssa. (Helve 1997; Pesonen, 39–41; Huttunen 1990, 6–8; Gordon & Lahelma 1992, 324.)

Sukupuoli voidaan nähdä tapana eli prosessina, jossa toistetaan yhteiskunnassa yleisesti hyväksytyjä mielikuvia sukupuolista. Tällöin ihminen

valitsee omalle sukupuolelleen rutinoituneen tavan toimia, koska niin on luonnollista tehdä ja samalla hän ylläpitää vallalla olevia käsityksiä siitä, mitkä asiat ovat hyväksyttäviä hänen omalle sukupuolelleen. Eli eri sukupuolten käytös ei ole seurausta biologiasta vaan nimenomaan sosiaalista toimintaa. (Ojala ym. 2009, 18; Paechter 2007, 1.)

Biologinen ja sosiaalinen sukupuoli voidaan liittää toisiinsa, sillä ruumiille ja ruumiinosille annetaan kussakin kulttuurissa omanlaisiaan merkityksiä. Jo silloin kun lapsi syntyy, kohdistuu häneen arvoja ja odotuksia riippuen hänen sukupuolestaan. Ajan myötä lapsi alkaa ymmärtää näitä ulkoapäin tulevia arvoja ja odotuksia ja toistaa kuulemaansa ja näkemäänsä toimintaa. Tällä tavoin lapsi sosiaalistuu sukupuolelleen asetettuihin normeihin ja odotuksiin. (Rossi 2010, 21; Ylitapio-Mäntylä 2012, 15.) Sukupuolistunutta käytöstä ja rooleja voidaan siis selittää yleisesti kulttuurissa vallitsevilla sosiaalisilla vaatimuksilla, jotka luovat tietynlaisia normeja (Liljeström 1996, 117).

Sosiaalisella sukupuolella tarkoitetaan sukupuolirooleja ja sukupuoli-identiteettiä (Paechter 2007, 1). Sukupuoliroolit voidaan mieltää biologiseksi tai sosiaaliseksi olemisen tilaksi. Biologinen sukupuolirooli tarkoittaa ihmiselle asetettuja sukupuoleen liitettyjä odotuksia ajatellen fysiologisia ja anatomisia piirteitä. (Huttunen 1990, 10–11.) Sosiaalisella sukupuoliroolilla viitataan muiden ihmisten, kulttuurin ja ympäristön käytösodotuksiin meistä miehenä tai naisena ja persoonallisuutemme piirteistä. Nämä käytösodotukset opettavat ihmiselle käyttäytymismalleja, siitä miten tulisi toimia. Sukupuoliroolit uusintavat vallalla olevia jähmettyneitä naisten ja miesten rooleja ja asettavat rajat kummankin sukupuolen toiminnalle. Sukupuoliroolimainen ajattelu on stereotyyppistä, jolloin tehdään yleistettäviä oletuksia tyttöjen ja poikien käyttäytymisestä. Tällöin yksilöiden erot katoavat ja tiettyyn luokkaan kuuluvat mielletään kaikki tietynlaisiksi. (Ylitapio-Mäntylä 2012, 23; Horelli & Saari 2002, 52–53.)

Sukupuoli-identiteetti on yksilön oma käsitys ja tuntemus omasta sukupuolestaan. Sukupuoli-identiteetti luokittelee yksilön naisten, miesten tai johonkin muuhun kategoriaan ja muokkaa yksilön minäkuvaa. (Huttunen 1990, 15–16; Huuska & Karvinen 2012, 35.) Sukupuoli-identiteetti muovautuu koko

ihmiselämän ajan, sillä yhteiskunnassa ja kulttuurissa on eri aikakausina erilaisia odotuksia ja käsityksiä eri ikävaiheista. Yksilön biologiset prosessit muuttuvat ajan myötä ja yksilön elämäkokemukset vaikuttavat sukupuoli-identiteetin muodostumiseen. (Reisby 1999, 23.) Sukupuoli-identiteettivariaatiolla tarkoitetaan muita kokemuksia sukupuolesta sekä pojan tyttöidentiteettiä tai tytön poikaidentiteettiä. Ihminen voi kokea myös sukupuoliristiriitaa, jolloin hänen oma kokemuksensa omasta sukupuolestaan ei ole yhtä ympäristön odotusten ja hänen oman kehonsa kanssa. (Huuska & Karvinen 2012, 35.)

Tässä tutkimuksessa keskityin tutkimaan lasten käsityksiä sukupuoliltaan miesten ja naisten välisistä stereotyyppisistä ammattieroista. Keskeisiä käsitteitä tässä vertailussa ovat näihin kahteen sukupuoleen liitetyt sukupuoliroolit ja sukupuolistereotyyppiat.

3.2 Sukupuoliroolit työelämässä

Jo pienille lapsille opetetaan, millä tavalla ulkoisten ominaisuuksien perusteella sukupuoli voidaan määritellä ihmisestä. Näin ollen jo varhaiskasvatustasoiselle lapselle syntyy kuva siitä, millä tavalla naisen tai miehen tulee esimerkiksi pukeutua eli mitä feminiinisyydellä tai maskuliinisuuudella voidaan tarkoittaa (Helve 1997; Pesonen, 41.) Yhteiskunnassamme on yleinen käsitys siitä, millaiset asiat ovat sopivia tietylle sukupuolelle (Ylitapio-Mäntylä 2012, 15).

Bigler ym. (2001) tutkivat 6- ja 11-vuotiaiden lasten ajatuksia työn asemasta ja siitä, määräytyykö ihmisen kiinnostus työtä kohtaan sukupuolen perusteella. Tutkimuksen tuloksista selvisi, että yleisistä ammateista kysyttäessä lapset nimesivät korkeastatuksiset työt maskuliinisiksi ja osoittivat suurempaa kiinnostusta sellaisia ammatteja kohtaan, jotka miellettiin heidän omassa kulttuurissaan heidän omalle sukupuolelleen tyypillisemmiksi. (Bigler ym. 2001, 346, 356.) Erot sukupuolten kesken voivat olla stereotyyppisiä. Banduran ym. (2001, 195–196) tekemän tutkimuksen tulokset osoittivat, että 11–15-vuotiaat pojat kokivat omaavansa tietoa tiede- ja teknologiateollisuudesta ja tytöt taas sosiaalialasta sekä kasvatusta- ja terveyspalveluista.

Taloudellinen tiedotustoimisto TAT:in tutkimuksessa (2017) haastateltiin yli 7700 yläkoulu- ja lukioikäistä nuorta. Tutkimuksessa ilmeni, että suomalaisnuorten asenteet ovat vahvasti sukupuolittain jakautuneita. Hoiva-alan ammatit olivat tyttöjen suosiossa, kun taas poikien suosiossa olivat tekniset alat. Tyttöjen mielestä kolme kiinnostavinta alaa olivat: terveystalot, matkailu- ja ravintola-ala ja sosiaalipalvelut. Poikien mielestä taas teknologiateollisuus, maanpuolustus ja pankki- ja rahoitusala. (Kun koulu loppuu - Nuorten tulevaisuusraportti 2017.) Samankaltaisia tuloksia nuorten sijoittumisesta perinteisille naisten ja miesten koulutusaloille saatiin myös Nuorisobarometrin-tutkimuksessa. Naiset olivat sosiaali-, terveys-, kasvatustieteellisillä, humanistisilla, sekä palvelualoilla. Sitä vastoin miehet sijoittuivat tekniikan aloille. (Myllyniemi & Saarela 2004, 13.)

Sukupuolten kesken vallitseva hierarkkinen sukupuoliero naisten ja miesten organisaationaalisissa asemissa työpaikoilla on lähtöisin 1700-luvulta. Naisten ja miesten erilainen asema töissä on peräisin eri aikoina erilaisista kulttuurisista tekijöistä. 1700-luvulta on lähtöisin ajatus miehestä perheen elättäjänä ja kodin ulkopuolisena työntekijänä, nainen taas on nähty kotityön tekijänä ja miehestä riippuvaisena yksilönä. (Korvajärvi 2003, 176- 177.) Myös perheen velvoitteet ja lastenhoito on nähty enemmän naisten tehtävinä. Perheen ja työn yhteensovittamista ajatellen suurempi vastuu on naisilla, sillä heillä on isompi hoivavastuu jäädessään äitiyslomalle töistä. (Heiskanen ym. 2008, 119, 126, 132.)

Isät ovat töissä lasten ollessa pieniä ja äidit taas hakeutuvat työelämään lasten kasvaessa (Kartovaara & Sauli 2000, 127). Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen (2016) mukaan lasten iällä on merkittävä vaikutus äitien työllisyyteen: lapsen ollessa 1-vuotias äideistä 37 prosenttia on työssäkäyviä, 1-2-vuotiaiden äideistä yli puolet ja 3-6-vuotiaiden äideistä 79 prosenttia on työllisiä. Kouluikäisten lasten äideistä 86 prosenttia on työssäkäyviä. Isistä 90 prosenttia on työssäkäyviä riippumatta lasten iästä. (Työvoimatutkimus 2016.) Äitien työllisyys on vaihtelevampaa ja he pitävät myös enemmän perhevapaita,

tekevät pätkätöitä ja osittaista työviikkoa verrattuna isiin (Kartovaara & Sauli 2000, 127).

Suomenkielessä on paljon mies -loppuisia ammattinimikkeitä. Geneerinen maskuliinisuus viittaa kielelliseen yleistettävään mieskeskeisyyteen. Geneerisesti käytössä olevia mies -loppuisia ilmaisuja on esimerkiksi yhdyssanoissa ja sananlaskuissa, mutta myös ammattinimikkeissä, jotka ovat vähentyneet, mutta osa niistä on edelleen käytössä. (Engelberg 2016, 62, 14–15.) Ammattinimikkeet eivät kuitenkaan ole niinkään geneerisesti käytettyjä vaan pikemminkin maskuliinisia, kuten esimerkiksi lakimies ja virkamies. Tällaisia miehiin viittaavia nimikkeitä on enemmän kuin naisiin liitettäviä nimikkeitä. (Kinnunen 2001, 79.)

Vuonna 1990 Tilastokeskuksen laatimassa ammattihakemistossa tällaisia – miespäätteisiä nimikkeitä oli lähes 400 kappaletta. Suomen kielen feminiiniset ammattinimikkeet eivät yleensä siirry käytettäväksi miestyöntekijästä puhuttaessa, kuten esimerkiksi lentoemännästä muodostui kokonaan erillinen nimike stuertti. Joissain ammateissa miesten nimikkeet on otettu käyttöön myös naistennimikkeinä, esimerkiksi nainen oli aluksi karjakko ja mies karjanhoitaja, mutta myöhemmin kummankin sukupuolen edustajat olivat karjanhoitajia. (Engelberg 2016, 20.) Uutissuomalaisen Tietoykkösellä teettämän USU-gallupin mukaan 80 prosenttia tuhannesta vastanneesta ei kannata sukupuolittuneiden ammattinimikkeiden hylkäämistä. 16 prosenttia vastanneista kannattaa sukupuolineutraalimpiin ammattinimikkeisiin siirtymistä ja 6 prosenttia vastaajista ei osannut sanoa mitä mieltä asiasta on. (Tiihonen 2017, Savon sanomat.)

Yhteiskunnassamme sukupuolten välillä on vallinnut palkkaero 1800-luvulta lähtien. Miehet saavat parempaa palkkaa ja sijoittuvat korkeammalle ammattihierarkiassa kuin naiset. Riippumatta siitä, onko kyseessä nais- tai miesvaltainen ammattiala tai ala, jossa on yhtä paljon sekä miehiä että naisia miehet tienaavat paremmin. Naisten ja miesten palkkaeroissa on ollut vaihtelevuutta riippuen siitä, onko kyse valtion vai yksityisen sektorin palkasta, sillä valtiolla palkkaerot ovat olleet pienempiä verrattuna yksityiseen sektoriin.

Tästä esimerkkinä naiset saivat vuonna 2001 valtiolla työskennellessään noin 81 prosenttia miesten palkasta, kun taas yksityisellä palkka oli noin 74 prosenttia miesten palkasta. Naisten ja miesten palkkaerojen suuruus on ollut vaihtelevaa, sillä vuonna 2001 voitiin puhua 20 prosentin suuruisesta erosta. (Kinnunen 2001, 9–10, 20; Heiskanen ym. 2008, 113.)

Erot palkoissa ovat kaventuneet kuitenkin pikkuhiljaa, sillä vuonna 2009–2012 keskimääräinen palkkaero oli laskenut 17 prosenttiin. Hallitus ja työmarkkinakeskusjärjestö asettivat samanpalkkaisuusohjelman päätavoitteeksi palkkaeron laskemisen 15 prosenttiin vuoteen 2015 mennessä, mutta tämä tavoite ei kuitenkaan toteutunut. Tällä hetkellä naisten ja miesten palkkaeron kaventumiselle on asetettu uusi tavoite, joka on 12 prosenttia vuoteen 2025 mennessä. Palkkaeron kaventumiseen vaikuttavat yhteiskunnan taloudellinen tilanne ja mahdolliset palkan korotukset. Uusimuotoisen palkkajärjestelmän mukaan palkan tulisi muodostua työtehtävien vaativuuden ja henkilökohtaisen osaamisen mukaan eikä sukupuolen perusteella. (Lonka 2015, 9–13, 37.) Uusin tilastokeskuksen sukupuolten tasa-arvosta kertova julkaisu on vuodelta 2018, ja sen mukaan palkkaero oli 16 prosenttia vuonna 2016 (Tilastokeskus 2018).

Palkkaeroille voidaan hakea selitystä ammattien ja koulutusten eriytymisestä eli segregaatiosta työelämässä. Tällöin voidaan puhua sukupuolenmukaisesta työnjaosta. (Naskali 2010, 283; Heiskanen ym. 2008, 111.) Työmarkkinat ja ammatit mielletään suuresti eriytyneiksi silloin, kun 60 prosenttia jonkin ammatin omaavista on joko naisia tai miehiä (Korvajärvi 2010, 185–186). Tämä eriytyminen edesauttaa eri ammattien mieltämistä jommankumman sukupuolen edustajan ammateiksi, kuten esimerkiksi vuonna 2016 noin 86 prosenttia sosiaali- ja terveydenhuoltoalalla olevista oli naisia ja samana vuonna rakennusalalla työntekijöistä noin 92 prosenttia oli miehiä (Tilastokeskus 2018).

Eriytymistä tapahtuu sukupuolien välillä myös ammattien sisällä. Jonkun ammatin tehtävät ovat enemmän naisten, kun taas toiset tehtävät miesten. Esimerkkinä tästä toimii lääkärin ammatti, jossa kirurgit ovat useimmiten miehiä, kun taas naiset ovat hakeutuneet lastenlääkäreiksi. (Korvajärvi 2010,

185–186.) Koulumaailmassa oppilaanohjauksessa on vahvistettu useimmiten perinteisiä käsityksiä naisten ja miesten aloista sekä eri sukupuolille sopivista rooleista, kuten naisten sopivuus opettajiksi ja miesten johtajiksi (Naskali 2010, 283).

Korvajärven (2003) mukaan sukupuolikoostumuksessa eri ammattien kesken on tapahtunut muutosta 1970–1990 -luvulla. Naisille on ollut helpompaa murtaa ammatteihin liittyviä sukupuolirajoja ja siirtyä ”miesten” ammatteihin. Näin ollen jotkin ennestään hyvin miesvaltaiset ammatit ovat muuttuneet heterogeenisemmiksi, kun taas ”naisten” ammatit ovat pysyneet yhtä naisvaltaisina kuin ovat olleet aiemminkin, ja esimerkkinä tästä toimii humanistinen ala. Ansiotaso ei ole noussut humanistisella alalla, vaikka monet muut naisvaltaiset alat ovat nostaneet ansiotasoaan. Miesvaltaisilla aloilla voidaan puhua alojen naisistumisesta, lukuun ottamatta tekniikan alaa, joka on säilynyt edelleen hyvin miesvoittoisena. Naiset ja miehet hakeutuvat enemmän samoihin ammatteihin, mutta yhteisten ammattien eli niin sanottujen sukupuolineutraalien ammattien määrä on prosentuaalisesti kuitenkin vain 12 % kaikista ammateista. Sukupuolen perusteella tapahtunut ammattien eriytyminen on vähentynyt, koska yksittäisten ammattien sukupuolijako on muuttunut. (Korvajärvi 2003, 175–176; Kivinen ym. 2012, 565.)

Segregaatio voi siis olla horisontaalista eli vaakasuoraa tai vertikaalista eli pystysuoraa. Yksinkertaisuudessaan vaakasuoralla segregaatiolla tarkoitetaan naisten ja miesten jakautumista eri ammatti- ja toimialoille. Pystysuoralla segregaatiolla taas tarkoitetaan naisten ja miesten erilaisia hierarkkisia asemia ammattialoilla, kuten johtotehtävät tai työntekijän tehtävät. Pystysuorasta segregaatiosta puhuttaessa voidaan käsitellä palkkauksen ja urakehityksen eroavaisuuksia. Segregaation seurauksena useat ammatit ovat leimautuneet joko nais- tai miesaloiksi. Työn ehdot ja palkkaus ovat muovautuneet tietynlaisiksi tämän nais- tai miesvaltaisuuden takia. (Heiskanen ym. 2008, 112, 131.)

Keski-Petäjä ja Witting (2016) puoltavat artikkelissaan tilastokeskuksen (2015) aineistojen pohjalta ajatusta siitä, että koulutusalat ovat Suomessa edelleen melko vahvasti eriytyneitä sukupuolen mukaan. Naisten koulutustaso on

noussut ylöspäin ja useat koulutusalat ovat naisistuneet. Erityisesti naisistuminen näkyy yhteiskunnallisilla aloilla.

Koulutustason nousu näkyy esimerkiksi siinä, miten moni 30-49-vuotiaista suomalaisista lopettaa opiskelunsa peruskoulun päätyttyä ja kuinka moni suorittaa korkeakouluopintoja. Vuonna 1970 (30-49-vuotiaista) miehistä 71 prosenttia ja naisista 73 prosenttia lopetti opintonsa peruskoulun päätyttyä. Vuonna 2009 prosenttilukemat olivat reilusti pienemmät, sillä miehistä vain 17 prosenttia ja naisista 7 prosenttia lopettivat opiskelunsa peruskoulun päätyttyä. Korkeakouluopinnot suoritti joka kymmenes vuonna 2009, kun vuonna 1970 korkeakoulun kävi vain pari prosenttia. (Myrskylä 2009.) Naiset kouluttautuvat korkeammalle kuin miehet, eli korkeakoulututkinnon suorittaneissa on enemmän naisia kuin miehiä (Tilastokeskus 2018).

Naisten ja miesten eriytynyt asema työelämässä vaikuttaa osaltaan naisten pyrkimykseen nousta korkealle työelämässä, varsinkin silloin kun kyseessä on ammattikunta, jota perinteisesti miehet johtavat (Bussey & Bandura 1999, 40). Naisilla ei ole ollut juurikaan inspiroivia roolimalleja tieteellisillä ja teknisillä aloilla, koska nämä alat ovat miesten hallinnoimia. Roolimallin uupuminen vaikuttaa siihen, että naiset tai tytöt eivät ole halunneet hakeutua kyseisille aloille. Varsinkin naiset, jotka omaksuvat stereotyyppisen sukupuoliroolin ja ajattelevat epäonnistuvansa miesvoittoisella alalla, jättäytyvät pois näiltä aloilta. (Bandura ym. 2001; Matsui, Ikeda & Ohnishi 1989, 3.)

Yksi ammattien eritymiseen vaikuttava asia on koulutusalojen sukupuolittuneisuus (Keski-Petäjä & Witting 2016). Barone (2011) analysoi artikkelissaan sukupuolen segregaaation vahvuutta ja kehitystä kahdeksassa eurooppalaisessa korkeakoulussa. Korkeakouluissa ammattialat ovat sukupuolittain jakautuneita. Esimerkiksi humanis-luonnontieteellinen ja hoiva-ala ovat naiskeskeisiä ja tekniikan ala mieskeskeinen. Sukupuolijakauma korkeasteen koulutuksissa on vähentynyt ainoastaan vähän viime vuosikymmeninä ja tämä on havaittavissa lähes kaikista tutkimuskohteena olevista maista. Ammatillinen segregatio heikkenee siis, vaikkakin se tapahtuu hyvin hitaasti. (Barone 2011, 157, 171.)

Suomessa on ollut noin sata erilaista projektia tai hanketta, jotka ovat keskittyneet nimenomaan kasvatuksen ja koulutuksen segregaaation ehkäisemiseen (Brunila, Heikkinen & Hynninen 2005). Segregaation lieventäminen on ollut myös hallituksen tasa-arvo-ohjelmissa esillä. Esimerkiksi opettajaopiskelijoille suunnatut tasa-arvoa ja sukupuolietoisuutta lisäävät hankkeet TASUKO (2008-2011) ja SUMO-hanke (2006-2007) pyrkivät antamaan keinoja opettajille ja opinto-ohjaajille toimia työssään sukupuolisensitiivisesti. Hankkeissa on keskitytty erityisesti lisäämään naisten motivaatiota miesvaltaisia oppiaineita kohtaan ja työskentelyä miesvaltaisilla aloilla. (Lahelma 2011, 90; Ikonen, Asikainen, Nivalainen & Hirvonen 2015, 4-5.)

Myös Perusopetuksen opetussuunnitelmassa (2014) ihmisten välinen yhdenvertaisuus ja tasa-arvo nousevat keskeisiksi tavoitteiksi ja pyrkimyksiksi. Opetussuunnitelmassa tasa-arvo ymmärretään esimerkiksi sukupuolineutraaliutena, jossa tuetaan jokaista oppilasta yksilöllisesti ilman sukupuolittuneita ratkaisuja riippumatta oppiaineesta. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 28, 30.) Nämä samat tavoitteet nousevat myös varhaiskasvatusta ohjaaviksi periaatteiksi Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016).

4 TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää 6-vuotiaiden lasten toiveammatteja ja heidän perustelujaan niille. Lisäksi selvitän ovatko lasten käsitykset toiveammateistaan sukupuolittuneita.

1. Millaisia toiveammatteja 6-vuotiailla lapsilla on?
2. Miten lapset perustelevat toiveammattivalintojaan?
3. Miten sukupuoliroolit näkyvät lasten toiveammattivalinnoissa?

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tutkimusmenetelmäksi valitsin laadullisen menetelmäsuuntauksen, koska sillä pystyy tutkimaan yksilön käsityksiä jostakin asiasta. Tässä tutkimuksessa tavoitteena on selvittää esiopetusikäisten lasten käsityksiä omasta toiveammattistaan ja siitä, näkyvätkö sukupuoliroolit ammateissa. Tutkimusotteessa on piirteitä fenomenografiasta, jossa painottuvat nimenomaan ihmisten käsitykset. Ensimmäisessä alaluvussa esittelen tarkemmin tutkimuksen laadullista lähestymistapaa ja fenomenografisen tutkimusotteen hyödyntämistä tässä pro gradu -tutkielmassa. Tämän jälkeen kerron tutkimukseen osallistujista, aineistonkeruusta ja analyysin teosta. Lopuksi käsittelem tutkimuksen eettisiä kysymyksiä.

5.1 Fenomenografinen lähestymistapa

Tutkimukseni on luonteeltaan laadullinen eli kvalitatiivinen. Laadullisella tutkimuksella pyritään antamaan ääni jollekin tietylle ihmisryhmälle ja nostamaan esiin heidän tulkintojaan ja ajatuksiaan (Tuomi & Sarajärvi 2009, 23). Hyödynnän fenomenografista tutkimusotetta, joka voidaan luokitella yhdeksi laadullisen tutkimuksen lähestymistavoista. Kyseinen tutkimusote on Ference Martonin luoma ja se on peräisin 1970-luvulta (Valkonen 2006, 20).

Tutkijoilla on hyvin moninaisia käsityksiä ja määritelmiä fenomenografiasta. Fenomenografisessa tutkimuksessa voidaan puhua käsityksistä, kokemuksista, tulkinnoista tai merkityksistä (ks. esim. Karjalainen 2010; Anttonen 2009; Koskinen 2009). Tässä tutkimuksessa käytän Martonin (1988) mukaisesti fenomenografiasta termejä tutkimusote ja lähestymistapa. Fenomenografian juuret ovat oppimisen tutkimisessa ja kasvatustieteissä. Tänä päivänä se ei kuitenkaan rajoitu näihin vaan tavoitteena on yleisesti käsitysten tutkiminen. (Häkkinen 1996, 6.) Taustalla on humanistinen käsitys

ihmisestä, mikä viittaa siihen, että jokaisella ihmisellä on ajatuksia, kokemuksia, tunteita ja käsityksiä asioista (Aarnos 2018, 184).

Fenomenografiassa keskeisimpänä tarkastelun kohteena ovat ihmisten erilaiset käsitykset jostakin ilmiöstä ja näiden käsitysten ymmärtäminen (Huusko & Paloniemi 2006, 162). Tutkittavan ilmiön tarkastelu sellaisenaan ei ole fenomenografiassa tavoitteena, vaan tarkoituksena on kuvailla, analysoida ja eritellä ihmisen ymmärrystä ja käsityksiä jostakin ilmiöstä. Käsitys syntyy ihmisen ajatteluprosessin tuloksena, eli millä tavoin yksilö ymmärtää jonkin tietyn ilmiön. Käsitykset muodostuvat ihmisen aikaisemman tiedon ja kokemusten pohjalta. Kieli on keskeinen tekijä ajattelussa ja käsitysten muodostamisessa. Voidaankin puhua merkityssuhteen luomisesta ihmisen ja ympäröivän maailman välille. (Marton 1981, 177, 180; Marton 1988, 144; Karjalainen 2010, 52; Huusko & Paloniemi 2006, 164.)

Ilmiön tutkimisessa voidaan erotella kaksi eri näkökulmaa, joiden suurin eroavaisuus on tutkimuskysymysten asettelussa ja vastaustavassa. Ensimmäisestä näkökulmasta käytetään englanniksi termiä *first-order perspective* ja toisesta näkökulmasta termiä *second-order perspective*. Ensimmäisessä näkökulmassa käsiteltävästä ilmiöstä tavoitellaan ymmärrystä siitä, mitä jokin ilmiö todellisuudessa on. Fenomenografia edustaa toista näkökulmaa, jossa pyrkimyksenä on tutkia ihmisten erilaisia käsityksiä todellisuudesta. Fenomenografiassa tämä toisen asteen näkökulma painottaa yksilön tulkintaa todellisuudesta ja sen rakentumista sosiaalisesti ja konstruktiivisesti. (Marton 1981, 178; Uljens 1989, 13–18; Karjalainen 2010, 52–53.) Ensimmäisen asteen näkökulma haluaa selvittää ilmiön luonteen ylipäätään, kuten mitä työn tekeminen on. Toisen asteen näkökulma taas tutkii sitä, miten jotkin yksilöt kokevat, käsittävät tai ymmärtävät ilmiön. Tässä tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena on ammatit, mutta tarkoituksena ei ole kuitenkaan tarkastella ilmiötä yksinään, vaan sitä miten lapset käsittävät ammatit ja millaisia ajatuksia ja toiveita heillä tähän liittyy.

Tässä tutkimuksessa viitataan fenomenografiselle tutkimukselle ominaisilla käsityksillä lasten antamiin merkityksiin liittyen työntekoon ja ammatteihin:

ajatuksiin ja toiveisiin. Fenomenografinen tutkimus on kuvailevaa ja tutkimukseen osallistuneiden avulla uutta tietoa luovaa. Kuvailevassa tutkimuksessa tutkimuskysymykset ovat luonteeltaan sellaisia, että ne vastaavat ilmiötä tutkittaessa kysymykseen mitä tai miten. (Uusitalo 2001, 63–64.) Pysin tutkimuskysymysten muotoilulla tavoittelemaan kuvailevia tuloksia siitä, onko lasten toiveammattivalinnoilla eroa sukupuolten välillä ja miten lapset perustelevat toiveammattivalintojaan. Tavoitteenani on myös saada uutta tietoa lasten ajatuksista ovatko heidän toiveammattinsa sukupuolittuneita.

5.2 Tutkimukseen osallistujat ja aineiston keruu

Tähän tutkimukseen osallistui kaksitoista 6-vuotiasta lasta eräästä Helsingin alueen päiväkodista. Valitsin tämän päiväkodin tutkimukseeni, sillä kyseinen päiväkotitoimi oli minulle entuudestaan tuttu ja olin tavannut lapset etukäteen. Lapset valikoituivat esiopetusryhmästä sen perusteella, antoivatko vanhemmat suostumuksen lapsensa tutkimukseen osallistumiselle ja halusivatko lapset itse osallistua tutkimukseen. Tutkimus toteutettiin esiopetusikäisille, sillä heidän ymmärryksensä työstä ja ammasteista on jo kehittyneempi kuin nuorempien ikäryhmien (ks. Borgen & Young 1982 & Bigler ym. 2001).

Aineisto kerättiin haastattelemalla lapsia. Tällöin lupa tulee saada sekä lasten vanhemmilta, että lapsilta itseltään (Hirsjärvi & Hurme 2000). Tämä tutkimus toteutettiin päiväkotiympäristössä, jolloin myös päiväkodin johtajan ja työntekijöiden tuli suhtautua tutkimushaastattelujen toteutukseen myönteisesti (ks. Turtiainen 2001, 171).

Haastattelut olivat luonteeltaan puolistrukturoituja teemahaastatteluja (ks. liite 1), jotka toteutettiin yksilöhaastatteluina. Päädyin tutkimuksessani yksilölliseen teemahaastatteluun, sillä siinä korostuvat ihmisten antamat merkitykset asioille (Tuomi & Sarajarvi 2009, 75). Valitsin kyseisen aineistonkeruumenetelmän myös siksi, että se on tyypillistä fenomenografiselle tutkimusotteelle (Kakkori & Huttunen 2014, 8). Mietin etukäteen teemoja ja kysymyksiä (ks. liite 1), joista halusin keskustella lasten kanssa. Jätin

haastattelukeskusteluissa kuitenkin tilaa lasten omille ajatuksille ja mahdollisille keskustelun aloituksille ja pyrin ottamaan huomioon lapset yksilöinä. Tämän takia en halunnut tehdä haastattelutilanteesta etukäteen liian tarkkaan suunniteltua ja jäsenneiltyä. Avoimuus on olennaista luonteeltaan fenomenografisen tutkimuksen haastattelukysymyksissä, sillä tällöin haastateltaville annetaan mahdollisuus tuoda esiin omia käsityksiään laajemmin ja vapaammin (Huusko & Paloniemi 2006, 164).

Laadullisen tutkimuksen aineistonkeruu voidaan toteuttaa haastattelemalla, havainnoimalla tai kirjoitettuja dokumentteja tarkastelemalla. Haastattelemalla päästään selville ihmisten kokemuksista, mielipiteistä, tiedoista ja tunteista. (Patton 2002, 4.) Tämän takia haastattelu sopikin tämän tutkimuksen aineistonkeruuseen, sillä tarkoituksena oli päästä selville lasten käsityksistä liittyen tutkimusongelmaan. Fenomenografiselle tutkimukselle on laadullisen tutkimuksen tapaan luontaista aineiston kirjalliseen muotoon muuttaminen. Lisäksi tutkimuskeinona voidaan käyttää esimerkiksi havainnointia tai piirustuksia. (Huusko & Paloniemi 2006, 163–164.)

Haastatteluissa voidaan kiinnittää huomiota tutkijan ja tutkittavan välisen luottamuksellisen suhteen syntyyn. Luottamus syntyy lapsen kanssa vuorovaikutuksessa toimiessa ja tämän takia olisikin tärkeää tutustua lapsiin ennen haastattelun tekoa. (Ritala-Koskinen 2001, 154.) Olin tavannut haastateltavan esiopetusryhmän ennalta. Ajattelin tämän vaikuttavan haastattelutilanteiden luonteeseen positiivisesti, tehden niistä rennompia ja mukavampia lasten kannalta. Haastattelun aikana annoin lapsille mahdollisuuden värittää halutessaan tulostamiani värityskuvia. Osa lapsista halusi kuitenkin keskittyä vain vastaamaan haastattelukysymyksiin. Äänitin kaikki käydyt haastattelukeskustelut.

Haastattelun alku voi olla lasta haastatellessa haastavaa, tärkeää olisikin miettiä haastattelutilannetta etukäteen ja valmistautua siihen. Tärkeää olisi keskustella ensin lapselle merkittävistä asioista, kuten mikä hänen nimensä ja ikänsä on tai milloin hänen syntymäpäivänsä on. Tällaisella keskustelulla tavoitellaan sitä, että lapsi tuntisi olonsa rentoutuneemmaksi ja huomaisi, että

hän osaa vastata haastattelijan esittämiin kysymyksiin. Tämä rohkaisee lasta vastaamaan muihinkin haastattelijan esittämiin kysymyksiin. (Cameron 2005, 598, 603.) Aloitin jokaisen haastattelun varmistamalla lapsen nimen ja iän. Ennen varsinaisia haastattelukysymyksiä juttelin lasten kanssa heille ajankohtaisista ja tärkeistä asioista ja kyselin kuulumisia.

Cameron (2005) esittelee myös muita tutkimushaastatteluissa huomioitavia asioita, kuten sen, että haastattelun alussa lapsen kanssa tulisi keskustella siitä, mitä haastattelussa tulee tapahtumaan ja mitkä ovat haastattelun tavoitteet (Cameron 2005, 598). Lasta haastattelevalla tutkijalla tulisi olla niin sanottuja lapsitaitoja, joihin kuuluu esimerkiksi lapsen motivointi haastatteluun. Lapsen motivoimiseksi hänelle kerrotaan syy, miksi häntä haastatellaan ja minkä takia nimenomaan hänen mielipiteensä ja ajatuksensa ovat merkittäviä. Lapselle voidaan antaa myös haastattelun alussa tai lopuksi jokin pieni materialistinen lahja kiitokseksi haastatteluun osallistumisesta. (Ritala-Koskinen 2001, 152–153.) Kertasin jokaisen haastattelun alussa aiheen, josta tulisimme keskustelemaan, tavoitteet ja lapsen osallistumisen vapaaehtoisuuden. Painotin lapsille myös kiinnostuneisuuttani nimenomaan heidän ajatuksiaan ja mielipiteitään kohtaan.

Ajatuksenani oli aluksi antaa tarrat jokaiselle haastatteluun osallistuneelle. Päädyin kuitenkin lopulta siihen, että en antanut lahjoja haastateltaville. Tämä johtui siitä, että esiopetusryhmässä oli useita lapsia, jotka olisivat halunneet osallistua haastatteluihin, mutta eivät mahtuneet mukaan 12 haastateltavan joukkoon. Haastatteluiden ulkopuolelle jääneitä lapsia olisi varmaankin harmittanut, mikäli tutkimuksessa mukana olleet olisivat saaneet vielä lahjankin. Esiopetusryhmässä oli 21 lasta, joista lähes kaikki olisivat halunneet osallistua tutkimukseen. Valitsin lapsista 12, koska kyseessä on laadullinen tutkimus, jossa määrän sijaan tulee painottaa vastausten laatua. Lapset valikoituivat haastatteluihin, sen perusteella kuka oli paikalla ja ryhmän opettaja kertoi oman mielipiteensä kuka voisi olla seuraava haastateltava. Puolet haastateltavista oli tyttöjä ja puolet poikia, sillä tutkimuksessa tarkasteltiin eri sukupuolten vastausten eroavaisuuksia.

Tutkijan kerronnan konkreettisuus ja helposti ymmärrettävyys nousee avainasemaan varsinkin pienten lasten kohdalla (Ritala-Koskinen 2001, 152). Haastattelijan on huomioitava lapsen ikä, kognitiiviset taidot ja rajallinen sanavarasto. Haastattelukysymyksissä tulisi pyrkiä lyhyisiin ja ytimekkäisiin, helposti ymmärrettäviin ilmaisuihin. Mitä nuorempi lapsi on, sitä helpommin ymmärrettäviä kysymysten tulisi olla. Lapsen kanssa olisi hyvä keskustella myös haastattelun ”säännöistä”. Esimerkiksi jos lapsi väärinymmärtää haastateltavan sanomisia, tällöin saa kysyä, mitä kysymyksellä tarkoitettiin. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 129-130; Cameron 2005, 598-600.)

Muistutin lapsia ennen haastattelukysymysten esittämistä siitä, että jos kysymykset ovat epäselviä, saa kysyä tarkennusta. Kerroin myös, että kysymyksiin ei ole oikeita tai väriä vastauksia. Muotoilin myös osaa haastattelukysymyksistä uudelleen haastattelutilanteessa ja tarkensin useasti kysymyksiäni.

Haastateltavan tulee kiinnittää huomiota myös omaan nonverbaaliseen elekieleensä, sillä lapselle välittyy sen kautta kuva siitä, onko haastateltava kiinnostunut hänen kertomastaan. Tärkeää on rohkaista lasta kerrontaan esimerkiksi katsekontaktilla ja muulla ystävällisellä ja lämpimällä elehdinnällä. Tilan antaminen lapsen kerronnalle on tärkeää, sillä hiljaisuus voi monesti tarkoittaa lapsen osalta miettimistäuhoa. (Cameron 2005, 602.) Pyrin olemaan haastattelutilanteissa helposti lähestyttävä ja ystävällinen lapsia kohtaan. Osa lapsista kertoi minulle haastatteluiden aikana myös paljon asioita, jotka eivät liittyneet tutkimusaiheeseen ja osa halusi esitellä minulle taitojaan jossain asiassa. Ajattelen tämän haastatteluteemojen ulkopuolisista asioista keskustelemisen rentouttaneen lapsia ja helpottaneen lapsien kerrontaa tutkimukseen liittyvistä teemoista. Yritin antaa tilaa lasten vapaalle kerronnalle. Muutaman kerran jouduin ohjaamaan takaisin tutkimusaiheen pariin, mikäli keskustelu keskittyi pitkän aikaa muihin asioihin.

Haastattelun fyysisellä paikalla on merkitystä, kuten myös haastattelijan ja lapsen tilaan sijoittumisella. Haastattelutilanteessa kiinnitin huomiota siihen, että sijoituimme istumaan tilassa saman korkuisille penkeille, jotta en asettunut

fyysisesti lasta korkeammalle. Haastateltavan asettuminen fyysisesti auktoriteettiseen paikkaan saattaa vaikuttaa lannistavasti lapsen luottamukseen haasteltavaa kohtaan ja myös lapsen vapaaseen kerrontaan. (Cameron 2005, 598–599.) Haastatteluiden fyysisen paikan merkitys korostui, sillä hiljaisen ja vapaan tilan löytäminen päiväkotiympäristöstä tuotti hankaluuksia. Muutamissa haastatteluissa jouduimme vaihtamaan tilaa kesken haastattelun ja haastattelut keskeytyivät väliaikaisesti.

5.3 Aineiston analyysi

Tässä tutkimuksessa tutkimusaineisto rakentuu fenomenografiselle lähestymistavalle ominaisesti aineistosta käsin (Niikko 2003, 33). Aineiston analysointitavaksi valitsin aineistolähtöisen sisällönanalyysin, jolla tavoitellaan tutkittavasta ilmiöstä tiiviimpää teoreettista kuvausta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103). Tässä tutkimuksessa aineisto muodostuu haastatteluista. Tällaisen haastatteluaineiston analyysi aloitetaan litteroimalla koko aineisto eli äänitys muutetaan tekstin muotoon. Litteroinnin luonnetta määrittää tutkimuskysymykset ja nonverbaalinen viestintä. (Ruusuvuori & Nikander 2017, 427.) Tutkimuskysymykseni pyrkivät selvittämään lasten näkemyksiä ja ajatuksia toiveammateistaan ja sukupuolirooleista niissä. Tällöin keskeiseksi asiaksi nousee se, mitä lapset kertovat eli puheen sisältö, eikä niinkään puhetapa (ks. Ruusuvuori & Nikander 2017, 427). Haastattelulitterointien joukossa on esimerkki äänenpainon vaihtelusta ja useampi esimerkki naurahteluista.

Esimerkiksi:

Heikki: Siin on vähän outoo, kun se on kirvesMIES [painottaa sanan loppua] ja on tyttö [naurahtaa].

Muissa tapauksissa nonverbaalinen viestintä jäi tämän tutkimuksen litterointien ulkopuolelle, sillä tutkimus koostuu lasten esille nostamista asiasisällöistä (ks. Eskola, Lätti & Vastamäki 2018, 49). Haastattelin lapset yhden viikon aikana ja litteroin aineistot kunkin haastattelukerran jälkeen, jotta

haastattelut olivat vielä tuoreessa muistissa. Pyrkimyksenäni oli aineiston järjesteleminen yksinkertaisempaan ja selkeämpään muotoon vaihe vaiheelta. Aloitin analysoinnin lukemalla litteroimani haastattelut useaan kertaan.

Käyttämäni aineistolähtöinen sisällönanalyysi voidaan jakaa kolmivaiheiseksi prosessiksi. Ensimmäisenä vaiheena on aineiston redusointi eli pelkistäminen. Toisena vaiheena aineistoa ryhmitellään eli klusteroidaan. Kolmannessa vaiheessa aineistoa abstrahoidaan eli luodaan yhdistäviä teoreettisia käsitteitä ja luodaan esimerkiksi erilaisia yläluokkia. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen kohdalla päädyin luokittelemaan aineistoa. Taulukossa 1 on esimerkki aineistoni pelkistämisestä ja luokittelusta. Luokittelussa painottuu luokkien rakentaminen ja näiden luokkien toistuvuuksien laskeminen aineistosta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93, 108-111.) Käytin toiveammattien luokittelemista yläluokkiin helpottaakseni hahmottamaan minkä tyyppisiä haaveita lapsilla on, sekä löytämään niiden yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Yksittäisiä toiveammatteja tuli niin paljon, että luokittelu oli aineiston analyysin kannalta perusteltua.

Taulukko 1. Esimerkki analyysiyksikköjen tiivistämisestä pelkistettyyn muotoon

Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokat	Yläluokka
Sanna: "No, ainaki haluaisin olla isona tuota mm... hoitamassa eläimiä. Ja olla lääkäri"	Sanna haluaisi hoitaa eläimiä tai olla lääkäri.	Eläintenhoitaja, lääkäri.	Auttavat ammatit.

Aineiston pelkistämisessä karsitaan tutkimuksen kannalta epäolennaiset asiat pois. Pelkistämällä voidaan tiivistää aineistoa tai pilkkoa sitä osiin. Tarkoituksena on löytää tutkimustehtävälle olennaiset ilmaukset. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 123-125.) Lajittelin aineistoa kunkin tutkimuskysymyksen alle selventämään löytämiäni teemoja ja merkitsin tutkimuskysymysten kannalta olennaisia merkitysyksiköitä korostuskynillä. Etsin aineistosta tämän tutkimuksen kannalta merkittäviä sanoja ja ilmaisuja, kuten esimerkiksi: työ,

toiveammatti, ammattinimikkeet, ammattitermit, sukupuoli, nainen, mies, tyttö ja poika. (ks. Tuomi & Sarajärvi 2018, 123.) Tällä tavalla sain pelkistettyä aineistoa ja karsittua tutkimukselle epäolennaisen pois (ks. Tuomi & Sarajärvi 2009, 109).

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin toisessa vaiheessa aineisto ryhmitellään eli aineistosta koodatut alkuperäisilmaukset käydään läpi ja niistä etsitään samankaltaisuuksia ja/tai eroavaisuuksia. Tässä tutkimuksessa etsin esimerkiksi ammatteja ja niiden toistuvuuksia lasten vastauksissa. Ryhmittelyvaiheessa ilmauksista löytyi 17 käsitettä, joista osassa oli yksi ja osassa kaksi ilmausta. Tässä vaiheessa oli havaittavissa useampia toisiinsa liittyviä ammatteja, kuten esimerkiksi: lääkäri, eläinlääkäri ja eläintenhoitaja.

Kolmannessa vaiheessa aineiston alkuperäisinformaation kielellisistä ilmauksista edetään teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. Käsitteellistämistä jatketaan niin kauan, kuin se on aineiston sisällön näkökulmasta mahdollista. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 125.) Ryhmittelyssä esiintyvät ammatit nimettiin käsitteellistämisen vaiheessa alaluokiksi. Tässä vaiheessa jollain tavalla samankaltaisia ammatteja on yhdistelty omaksi alaluokakseen. Näillä alaluokille etsittiin yläluokaksi käsitteitä, joiden alle käsitteet sopivat. Yläluokat on esitelty taulukossa 2. Tämän luokittelun ulkopuolelle jäi salapoliisin ammatti, jolle ei löytynyt selkeitä yhtäläisyyksiä muiden alaluokkien kanssa.

Taulukko 2. Esimerkki aineiston abstrahoinnista eli käsitteellistäminen ala- ja yläluokkiin

Alaluokat	Yläluokka
Työmies, kirvesmies, metsästäjä, siivooja, lentokenttätyöntekijä, leipuri	Ruumiilliset ammatit
Ammattijalkapalloilija, ammattijääkiekkoilija	Ammattiurheilijat
Lääkäri, eläinlääkäri, eläintenhoitaja	Auttavat ammatit
Päiväkodinopettaja, esikoulunopettaja, koulunopettaja	Opetusammatit
Laulaja, taiteilija	Luovat ammatit
Luokittelun ulkopuolelle jääneet (salapoliisi)	

Jokainen analyysin vaihe vaikuttaa siihen, millaisia valintoja tehdään seuraavaksi ja millainen kokonaisuus analyysistä lopulta muodostuu. Merkittävää on huomioida aineistosta esiin nousevien käsitysten laadulliset erot, jolloin keskeistä ei ole ilmaisujen lukumäärä vaan nimenomaan laatu. Aineistosta voi tulla esiin myös jokin käsitys, joka osoittautuu marginaaliseksi, mutta silti erittäin kiinnostavaksi tutkimuskysymysten kannalta. (Huusko & Paloniemi 2006, 166, 169.) Tämän tutkimuksen aineistoa järjesteltäessä ryhmittelyvaiheessa käytettiin kvantifiointia, eli laskettiin, kuinka monta kertaa sama asia esiintyy aineistossa. Usein laadulliset aineistot ovat niin pieniä, ettei kvantifiointi tuo lisätietoa tuloksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 120-122.) Kvantifioinnin avulla tässä tutkimuksessa havaittiin tutkimukseen osallistuvien 6-vuotiaiden toiveammattien toistuvuudet lasten vastauksissa.

Toinen tutkimuskysymykseni pyrki selvittämään lasten perusteluja toiveammattivalinnoilleen ja kolmas kysymys tarkasteli sukupuoliroolien näkymistä lasten toiveammattivalinnoissa. Näiden kysymysten kohdalla päädyin luokittelun sijasta teemoittelemaan aineistoa. Analyysini eteni kuitenkin samalla tavalla kuin ensimmäisen tutkimuskysymykseni kohdalla vaiheittain aineistolähtöisen sisällönanalyysin mukaan. Teemoittelussa korostuu se, mitä ihmiset ovat sanoneet esiin tulleista teemoista ja keskiöön nousee ihmisten erilaiset näkemykset aiheesta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93.) Etsin aineistosta teemoja, jotka liittyivät tutkimuskysymyksiin ja merkitsin ne korostusväreillä ylös litteroinneista. Samalla aineistosta karsiintui epäolennaiset asiat pois. Yhdistelin löytämiäni teemoja ja etsin niiden joukosta samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Löysin lasten toiveammattivalinnoille useita perusteluita vastauksista ja lopulta perustelut muodostivat neljä pääteemaa. Kolmannen tutkimuskysymyksen kohdalla teemoja erottui myös neljä.

5.4 Eettisyys

Tavoitteenani on ollut huomioida hyvät tieteelliset käytännöt tutkielmaa tehdessä. Nämä vahvistavat tutkimuksen uskottavuutta ja eettisyyttä.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012) esittelee tutkimusetiikan näkökulmasta merkittävimpiä tieteellisiä lähtökohtia, joita ovat rehellisyys ja huolellisuus tutkimusta tehdessä, viittaaminen asianmukaisesti muiden tutkimuksiin, tutkimuslupien hankinta, suunnittelun, toteutuksen ja raportoinnin asiallinen tallennus ja tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmien eettisyys. Pyrin noudattamaan näitä tieteellisiä lähtökohtia kaikissa tutkimuksen teon vaiheissa: viitaten muiden tutkimuksiin, tutkimuslupia hankkiessani, aineistoa kerätessäni, äänittäessäni ja litteroidessani aineistoa ja aineistoanalyysia kirjoittaessani. Tarkoitukseni on ollut kuvailla mahdollisimman tarkasti ja totuudenmukaisesti tutkimuksen eteneminen ja tekemäni päätökset.

Lapsia tutkittaessa on olennaista kertoa haastateltaville, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja he voivat halutessaan vetäytyä pois tutkimuksesta, missä tahansa tutkimuksen vaiheessa (ks. Tuomi & Sarajärvi 2009, 131). Lapsia tutkittaessa tulee huomioida heidän hyvinvointinsa ja terveen kehityksen ylläpito. Tutkimuksen teko ei saa sisältää riskejä, jotka voisivat vaarantaa lasten kehitystä. (Ruoppila 1999, 29.) Tässä tutkimuksessa kunnioitin lasten omia mielipiteitä ja he saivat tehdä valinnan tutkimukseen osallistumisesta. Pyrin huomioimaan lasten hyvinvoinnin heitä haastatellessa, esimerkiksi luomalla turvallisen ilmapiirin haastattelutilanteeseen ja antamalla mahdollisuuden tehdä piirustuksia haastattelun aikana.

Lasten käyttäminen tutkimuksen informanteina tuottaa tietoa lasten näkökulmasta. Tällainen tieto voi olla merkittävää ajatellen lasten hyvinvointia ja asemaa yhteiskunnassa. Tänä päivänä lapsuustutkimus ja lapsen oikeuksia korostava ajattelu tuovat esiin lapset informanteina ja tärkeinä keskusteluun osallistujina. (Helavirta 2011, 14, 80.) Halusin perehtyä tässä tutkimuksessa nimenomaan lasten käsityksiin ja ajatuksiin aiheesta. Ajattelen, että totuudenmukaisimman ja parhaan tiedon lapsia koskevasta asiasta saan lapsilta itseltään.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (1989) velvoittaa tutkijaa ottamaan huomioon ihmisoikeudet tutkimusta tehdessä. Kahdennentoista artiklan

mukaisesti lapsilla on oikeus tulla kuulluksi ja huomioonotetuksi itseään koskevilla asioilla. Kolmastoista artikla taas tuo esiin, että lapsilla tulee olla vapaus ilmaista omat mielipiteensä, joka kattaa oikeuden hakea vapautta ja vastaanottaa ja levittää tietoja ja ajatuksia. Kuudestoista artikla puoltaa yksityisyyden suojaa ilman kenenkään mielivaltaista puuttumista siihen. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 1989; Unicef 2012.)

Suomi on sopimuksen allekirjoittaneiden maiden joukossa ja tämä tuleekin ottaa huomioon tutkimusta tehdessä. Tässä tutkimuksessa pyrin kunnioittamaan lasten ihmisoikeuksia ja kuulluksi tuleamista. Jo tutkimuslupakirjeissä pyydän lupaa lasten tutkimukseen osallistumisesta vanhempien lisäksi lapsilta itseltään, jolloin he pääsevät itse vaikuttamaan omaan osallistumiseensa. Kuudennentoista artiklan mukaisesti kunnioitan lasten yksityisyyttä, enkä paljasta missään vaiheessa tutkimusta lasten henkilöllisyyksiä.

Fenomenografisella tutkimusotteella pyritään selvittämään nimenomaan haastateltavan käsityksiä valitusta aiheesta. Tämän fenomenografisia piirteitä sisältävän tutkimuksen luotettavuutta vahvistaa se, että lasten käsityksiä tarkastelemalla pyrkimyksenä ei ole absoluuttiseen totuuteen päätyminen vaan ennemminkin lasten erilaisten käsitysten kuvailu ja ymmärrys. (Cousin 2009, 189–190.)

Tärkeäksi seikaksi haastatteluissa nousevat tutkijan kysymyksenasettelut. Niiden tulisi olla sellaisia, että päästäisiin selville haastateltavan omista käsityksistä, ilman johdattelevia kysymyksiä. Tutkijan onkin tärkeää pohtia haastattelukysymyksiään ja sitä, onko siellä mahdollisesti joitakin vastauksia ohjaavia kysymyksiä. (Francis 1993, 70–71.) Pohdin paljon kysymysten asettelua. Kysyin esimerkiksi lasten vanhempien työstä vasta kysytyäni lasten omasta toiveammattista. Tämä kysymysjärjestys valikoitui sen vuoksi, että lapset saivat ensin miettiä omaa toiveammattiaan riippumatta vanhempiensa ammateista. Vanhempien ammatit eivät kuitenkaan olleet tutkimuksen kannalta keskiössä, vaan niitä kysyttiin selvittääkseen lasten toiveammattien mahdollisia taustatekijöitä.

Haastatteluissa kysymysten asettelun lisäksi voidaan pohtia haastattelijan suhtautumista lasten sanomisiin. Haastattelijan tulisi olla puolueeton, eikä hänen tulisi osoittaa omia mielipiteitään keskustelussa. Haastattelijan kommentoinnin tulisi sisältää lähinnä jatkamiseen kehottavia tai vastauksen riittävyyttä kommentoivia lyhyitä palautteita. Muuten varsinaista kommentointia tulisi välttää tai ainakin kommentoinnin tulisi olla luonteeltaan neutraalia. Käytännössä haastattelijana on kuitenkin hyvin vaikeaa toimia täysin neutraalisti. (Ruusu vuori & Tiittula 2017, 44-45.) Huomasin tämän myös itse tutkimushaastatteluja tehdessä. Saatoin kommentoida lasten vastauksia esimerkiksi kehumalla niitä hyväksi.

Tutkimuksessani eettisyyttä lisäävät eri tahoilta hankitut tutkimusluvat. Hankin tutkimusluvan ensin Helsingin kaupungilta. Tämän jälkeen kysyin tutkimuspäiväkotini johtajalta ja esiopetusryhmän henkilökunnalta lupaa toteuttaa tutkimushaastattelut kyseisessä päiväkodissa ja tietyssä esiopetusryhmässä. Näiden lisäksi hankin tutkimukseen osallistuvien lasten vanhemmilta luvan, että heidän lapsensa saavat osallistua tutkimukseen. Tutkimuslupaa hankkiessa on tärkeää kuvailla vanhemmille tutkimuksen tavoitteet, käytettävät menetelmät ja lapselle asetetut vaatimukset. Myös anonymiteetin säilyminen tulee taata kuvailemalla aineiston käsittelytavat ja hävittäminen tutkimuksen valmistuttua. (Ruoppila 1999, 32.) Kysyin vanhemmilta suostumusta myös heidän omien ammattiensa mahdollisen esiin tuomiseen tutkimuksen tuloksia esitellessäni.

Lopuksi selvitin lapsilta itseltään heidän halunsa osallistua tutkimukseen sekä kirjallisesti tutkimuslupakirjeen välityksellä että haastattelutilanteissa. Eräs ryhmän lapsista ei ollut saanut vanhemmiltaan lupaa osallistua tutkimukseen. Yksi toinen ryhmän lapsista oli saanut vanhemmiltaan luvan osallistua tutkimukseen, mutta ei halunnutkaan itse osallistua. Aluksi lapsi halusi tulla haastatteluun, mutta haastattelutilanteessa lapsi oli levoton ja pelleili. Kysyin lapselta uudestaan, haluaako hän osallistua haastatteluun, johon hän vastasi, että ei haluakaan osallistua. Päästin hänet jatkamaan leikkejään ja otin toisen lapsen hänen tilalleen. Huomasin, että haastattelutilanteissa tällainen nopeiden

päätösten ja tulkintojen tekeminen lapsen sanallisesta sekä nonverbaalisesta viestinnästä oli tärkeää lapsen hyvinvoinnin ja haastattelujen onnistumisen kannalta. Aarnos (2018, 175) painottaakin lasta haastatellessa erityisesti nonverbaalisen viestinnän tärkeyttä.

Tarkoituksenani oli tehdä selkeät tutkimuslupahakemukset, jotta niistä välittyisi kuva siitä, mitä tutkin ja millä tavalla kerään aineiston, tutkimuksen toteuttamisen ajankohta ja lasten henkilöllisyyden suojaamiseen ja tutkimuksen materiaalien hävittämiseen liittyvät asiat. Henkilöllisyyden suojaamiseen liittyy pseudonymisoinnin käsite, joka tarkoittaa kaikkien tunnistetietojen (nimi, perhetiedot ym.) poistamista aineistosta. Litteroidessani aineistoa poistin samalla tunnistetiedot lapsista ja käytin keksittyjä nimiä korvaamaan heidän oikeat nimensä. Lopullisesta tutkielmasta ei löydy lasten oikeita nimiä. Halusin käyttää tutkimushenkilöille oikeita nimiä numeroiden tai kirjainyhdistelmien sijaan, sillä se antaa vaikutelman, että aineistolainaukset ovat oikeiden ihmisten sanomia ajatuksia. Ajattelen myös, että keksittyjen nimien avulla on helpompi hahmottaa tutkimustuloksia verrattuna numeroihin tai kirjainyhdistelmiin. Tutkielman valmistuttua kaikki aineisto hävitettiin.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tässä luvussa käsittelen tutkimuksen tuloksia tutkimuskysymysten pohjalta. Tuloksissa kerron lasten toiveammatteja ja perusteluja heidän valinnoilleen, sekä tuon esille sen, miten sukupuoliroolit näkyivät lasten toiveammattivalinnoissa.

6.1 Lasten toiveammatit

Ensimmäinen tutkimuskysymyksen käsitteli lasten toiveammatteja. Jokainen haastateltavista kahdestatoista kertoi ainakin yhden toiveammatin ja osa lapsista kertoi useita vaihtoehtoisia ammatteja. Muodostin lasten vastauksista viisi erilaista yläluokkaa: ruumiilliset ammatit, auttavat ammatit, opetusammatit, ammattiurheilijat ja luovat ammatit. Yksi ammateista jäi luokittelun ulkopuolelle.

Ensimmäinen yläluokka sisälsi ruumiillisia ammatteja, joita mainittiin yhteensä seitsemästi. Ruumiillisista ammateista kiinnostuneita lapsia oli viisi. Tähän kategoriaan lukeutui työmiehen, kirvesmiehen, metsästäjän, siivoojan, lentokenttätyöntekijän ja leipurin ammatit. Keskeiseksi asiaksi näissä ammateissa nousee omalla keholla tehtävä työ. Fyysisen työn kuormittavuus saattaa olla ammateissa erilaista: toisessa työ voi olla kevyempää ja koneellistunutta, kun taas toisessa erittäin fyysistä. Ammatit ovat ruumiillisia ja koulutustaustoiltaan melko yhteneväisiä, sillä ne eivät vaadi korkeakoulutusta vaan joko ammatillisen koulutuksen tai perehdytyskoulutuksen.

Yksi lapsista nimesi toiveammatikseen eläinlääkärin ammatin, yksi lääkärin ammatin ja yksi sekä lääkärin, että eläintenhoitajan ammatin. Näihin ammatteihin liittyy ihmisten tai eläinten auttaminen ja heidän tutkimisensa. Nämä ammatit muodostivat toisen yläluokan: auttavat ammatit. Kolmanneksi yläluokaksi muodostui opetusammatit: kolme lapsista nimesi haaveekseen opettajan ammatin (päiväkodin, esikoulun tai koulun opettaja). Näitä ammatteja yhdistää lasten opettaminen ja kasvattaminen.

Neljänneksi yläluokaksi muodostui ammattiurheilijat. Tämä kategoria sisälsi ammattijalkapalloilijan ja ammattijääkiekkoilijan ammatit. Tällaiset ammatit toistuivat kolmen haastateltavan vastauksissa. Ammattiurheilijan ammatissa voimakastahtoisuus ja kurinalaisuus luonteessa nousevat merkittäviksi asioiksi. Työ edellyttää myös liikunnallisuutta, hyvää kuntoa ja terveyttä. Yhtenä tärkeimpänä piirteenä ammattiurheilijalla voidaan pitää harjoittelun pitkäjänteisyyttä, jonka haastateltavat nostivat itsekin esille.

Viides yläluokka oli luovat ammatit. Kahden lapsen toiveammattina oli laulaja ja yhden lapsen taiteilija. Tällainen työ on luonteeltaan luovaa ja joustavaa ja voi olla esimerkiksi seurausta ihmisen harrastuneisuudesta ja intohimosta tietyn tyyppistä tekemistä kohtaan. Luokittelun ulkopuolelle jäi salapoliisin ammatti, jolle ei löytynyt selkeitä yhtäläisyyksiä muiden yläluokkien kanssa. Tämä ammatti mainittiin toiveammattien joukossa kahdesti.

Ruumiilliset ammatit saivat määrällisesti eniten mainintoja lasten vastauksissa (taulukko 3). Toiseksi suosituimpia olivat auttavat ammatit ja opetusammatit, jotka molemmat mainittiin neljästi. Neljänneksi eniten mainintoja saivat ammattiurheilijan ammatit ja luovat ammatit. Luokittelun ulkopuolelle jääneen salapoliisin ammatin mainitsi kaksi lasta.

Taulukko 3. Ammattien saamat maininnat lasten vastauksissa yläluokittain

Yläluokka	Maininnat (kpl)
Ruumiilliset ammatit (työmies, kirvesmies, metsästäjä, siivooja, lentokenttätyöntekijä, leipuri)	7
Auttavat ammatit (lääkäri, eläinlääkäri, eläintenhoitaja)	4
Opetusammatit (päiväkodin opettaja, esikoulun opettaja, koulunopettaja)	4
Ammattiurheilijat (ammattijalkapalloilija, ammattijääkiekkoilija)	3
Luovat ammatit (laulaja, taiteilija)	3
Luokittelun ulkopuolelle jääneet (salapoliisi)	2

Yksittäisistä ammateista yksikään ei saanut useampaa, kuin kahta mainintaa. Kahdesti mainittiin työmies, ammattijääkiekkoilija, lääkäri, päiväkodin opettaja, laulaja ja salapoliisi. Kaikki muut ammatit mainittiin kerran lasten vastauksissa. Seitsemän kahdestatoista haastatteluihin osallistuneista kertoi toiveammattikseen useamman kuin yhden ammatin (taulukko 4).

Taulukko 4. Lasten toiveammattivalinnat

Lapsi	Toiveammatti
Tanja	eläinlääkäri, päiväkodin opettaja
Heikki	kirvesmies, lääkäri, metsästäjä
Leo	ammattijääkiekkoilija
Petteri	lentokenttätyöntekijä, työmies
Venla	taiteilija, siivooja, esikoulun opettaja, päiväkodin opettaja
Kaisa	laulaja
Jesse	ammattijalkapalloilija
Ville	ammattijääkiekkoilija, salapoliisi
Sanna	eläintenhoitaja, lastenlääkäri
Samu	laulaja, koulunopettaja, työmies
Piia	leipuri
Nelli	salapoliisi

Osa lapsista kertoi toiveammattikseen sellaisia ammatteja, jotka olivat hyvinkin erilaisia. Esimerkiksi Venlan toiveammatteina oli taitelijan, siivoojan, päiväkodin ja esiokoulunopettajan ammatit (esimerkki 1). Nämä ammatit olivat kolmesta eri yläluokasta; taiteilija lukeutuu luoviin ammatteihin, siivooja ruumiillisiin ammatteihin ja päiväkodin ja esikoulunopettajien ammatit liittyvät

opetusammatteihin. Yhteensä viidellä lapsella kahdestatoista toiveammatteja oli useammasta kuin yhdestä yläluokasta. Tämä havainnollistaa sen, että lasten mielenkiinto voi kohdistua useampaan ammattiin, vaikka ne olisivatkin keskenään hyvin erilaisia.

Esimerkki 1.

Haastattelija: Ensiks mä aattelin kysyä sellasta, että onko sulla joku toiveammatti?

Venla: On.

Haastattelija: On...mikäs sun toiveammatti on?

Venla: Taiteilija.

[- -]

Venla: Ja mä aion, mulla on toinenki ammattitoive.

Haastattelija: Onko?

Venla: On.

Haastattelija: No mikäs se on?

Venla: Siivooja.

[- -]

Venla: Sitte mun mielestä päiväkotiopeki on kiva ja eskariope.

Neljällä lapsista oli myös useampia toisiaan vastaavia toiveammatteja, jotka olivat samasta yläluokasta. Petteri oli kiinnostunut lentokenttätyöntekijän ja työmiehen ammatista, jotka kuuluvat ruumiillisiin ammatteihin, Sanna oli kiinnostunut eläintenhoitajan ja lääkärin ammasteista, jotka kuuluivat auttaviin ammatteihin, Heikki haaveili kirvesmiehen ja metsästäjän ammasteista, jotka ovat ruumiillisia ammatteja ja Venla oli kiinnostunut esikouluopettajan ja päiväkodin opettajan ammasteista ja nämä ovat opetusammatteja. Tämä voi kertoa vahvemmassa mielenkiinnosta juuri tiettyntyyppisiä aloja kohtaan.

Viidellä lapsista oli ainoastaan yksi toiveammatti. Kahdella heistä toiveammattina oli ammattiurheilijan ammatit (ammattijääkiekkoilija ja ammattijalkapalloilija). Muita yksittäisiä vastauksia olivat leipuri, salapoliisi ja laulaja. Kaikki nämä vastaukset olivat eri yläluokista lukuun ottamatta ammattijääkiekkoilijaa ja ammattijalkapalloilijaa.

Kaksi lapsista näki toiveammattivalintansa tai sen saavuttamisen tällä hetkellä epävarmana tai muuttuvana. Esimerkiksi Petteri ajatteli, että toiveammatti vaihtuu aikuisiällä, eikä sitä välttämättä voi tietää vielä lapsena (esimerkki 2). Hän ajatteli, että ihmisellä olevat haaveet tulevaisuuden suhteen eivät välttämättä ole pysyviä vaan voivat muuttua ajan myötä. Venla ei

puolestaan halunnut kertoa vanhemmilleen toiveammateistaan, kun ei voinut tietää varmaksi tulevatko ne toteutumaan (esimerkki 3).

Esimerkki 2.

Haastattelija: Voisitsä kuvitella, et sä tekisit samaa, mitä sun äiti just tietokoneella jotain?

Petteri: No emmä...ku yleensä se vaihtuu aikuisena se mitä se tekee.

[- -]

Petteri: Se kaikki vaihtuu, ku tulee aikuiseks ni ei tiiä mikskä tulee ees lapsenakaan.

Haastattelija: Okei, tarkotatsä et, ku lapsi kasvaa aikuiseks ni ne haaveet vaihtuu monesti?

Petteri: Nii...

Esimerkki 3.

Haastattelija: Ootko sä kertonu tosta siivoojan toiveammattista sun vanhemmille?

Venla: En...

Haastattelija: Et oo okei, voisiksä kuvitella et sä kertoisit?

Venla: Joo, mut emmä haluu. Mä en oo...odottaa sit vähän aikuisemmaks.

Haastattelija: Okei, minkä takia sä ajattelet et pitää odottaa vähän aikuisemmaks?

Venla: No koska tietää tuleeko.

Haastattelija: Okei, eli susta kannattaa kertoa vasta sitte, ku on varma?

Venla: Nii.

Tuloksista ilmenee lasten toiveammattien moninaisuus. Lapsilla saattaa olla useampia toiveammatteja, eivätkä ne ole välttämättä keskenään samanlaisia. Toisaalta joidenkin vastauksissa toiveammattit olivat jollain tapaa yhteneväisiä, joka osoittautui niiden ollessa samasta yläluokasta. Lisäksi osa lapsista nimesi ainoastaan yhden toiveammatin. Seuraavassa alaluvussa selvitän lasten perusteluja toiveammattivalinnoilleen.

6.2 Lasten perustelut toiveammateilleen

Lapset perustelivat toiveammattivalintojaan monin eri tavoin. Perustelut liittyivät toiveammatin kivana kokemiseen ja toiminnasta tykkäämiseen, muiden auttamiseen, omiin kokemuksiin ja harrastuneisuuteen, sekä toiveammatin työtehtäviin ja työnkuvaan. Myös lasten tärkeinä pitämät arvot nousivat yhdeksi perusteluksi toiveammattivalinnoille. Jotkin perustelut olivat samankaltaisia riippumatta ammattien yläluokista, mutta joissakin ammateissa painottuivat tietynlaiset perustelut enemmän, kuin muissa.

Ruumiillisista ammateista haaveilleet lapset perustelivat valintojaan hyvin eri tavoin. Perusteluiksi lapset kertoivat muun muassa toiminnasta tykkäämisen

(leipuri ja siivooja), pyssyleikit kotona (metsästäjä), kiinnostuksen ammatin työtehtäviä kohtaan (kirvesmies), ukin ja isän esimerkin (lentokenttätyöntekijä) ja ajokoneen ajamisen helppouden (työmies). Yhdistävä perustelu, joka toistui lasten vastauksissa, oli ammattiin liittyvästä toiminnasta tykkääminen tai sen kokeminen kivaksi. Näin ruumiillisia toiveammattejaan perusteli kaksi viidestä lapsesta (esimerkit 4 ja 5).

Esimerkki 4.

Haastattelija: Ensimmäiseksi mä haluisin kysyä sellasta, et mikä on sun toiveammatti?

Piia: Mm, leipuri.

Haastattelija: Leipuri, okei. Minkä takia just leipuri?

Piia: Koska mä tykkään leipoo.

Esimerkki 5.

Haastattelija: Joo-o. Tota mistä sä oot saanu idean tohon siivooja hommaan?

Venla: No kun, se on kiva homma ja semmonen.

Auttavista ammateista haaveilevilla lapsilla oli myös yhteisiä perusteluja toiveammateilleen. Heikki ja Sanna halusivat molemmat lääkäriksi ja he perustelivat valintaansa toisten auttamisella tai hoitamisella (esimerkit 6 ja 7). Myös eläinlääkäriksi haaveileva Tanja perusteli valintaansa sillä, että pitää eläinten hoitamisesta (esimerkki 8). Heikki perusteli auttavia ammatteja lisäksi sillä, että hänen mumminsa on lääkäri, siitä saa hyvää palkkaa, ja että hän on kiinnostunut tieteestä. Sanna puolestaan ajatteli saavansa lastenlääkärinä kunnioitusta ja kiitosta. Yhteisenä piirteenä ruumiillisten ammattien perustelujen kanssa oli ammatista tai sen työtehtävistä tykkääminen. Tällä tavoin ammattivalintaansa perusteli Tanja ja Sanna.

Esimerkki 6.

Haastattelija: [- -] Mitäs muuta sä aattelet et miksä haluisit olla just lääkäri?

Heikki: Koska sillon voi auttaa toisia.

Haastattelija: Mmm...se on aika hyvä syy.

[- -]

Haastattelija: Mistäs sä oot tota keksiny noi ammatit?

Heikki: Mmm...ku mä...eka ku mun mummi harrast...mun mummin työ on lääkäri ja sit mä halusin myös olla se. Sit mä halusin myös olla.

Esimerkki 7.

Haastattelija: Entäs sitten toi lääkärin ammatti?

Sanna: No, no se on tosi kivaa tai mm...hoitaa niitä. Ja an...ja myöskin olla kiltti niille lapsille, jotka olivat kiltisti.

Esimerkki 8.

Haastattelija: Mistäs sulla tulee idea tohon eläinlääkäri hommaan?

Tanja: No koska mä tykkään hoitaa eläimiä.

Myös yksi opetusammateista haaveilleista lapsista perusteli toiveammattiaan toisten hoitamisella ja auttamisella, sekä työn kokemisella kivaksi (esimerkki 9). Hän kertoi äitinsä olevan ammatiltaan päiväkodin opettaja. Kaksi muuta opetusammateista kiinnostunutta eivät nimenneet selkeitä perusteluja toiveammateilleen, mutta myös toinen heistä kertoi äitinsä olevan koulun opettaja. Lapset eivät perustelleet toiveammattivalintojaan vanhempiansa ammateilla, mutta toivat ne ilmi haastatteluissa.

Esimerkki 9.

Venla: Sit mun mielestä päiväkotiopeki on kiva ja eskariope

Haastattelija: Mm...

Venla: Mä oon täälläki harjotellu... se on niinku kiva homma, koska saa niinku hoitaa lapsia ja auttaa. Ja käyä ulkonaki.

Ammattiurheilijan ammatista haaveilleet harrastivat tai halusivat harrastaa kaikki mainitsemaansa urheilulajia. Toiveammattiaan he perustelivat sillä, että tykkäävät siitä (esimerkit 10, 11 ja 12). Kysyessä mikä toiveammattilajista tekee kivaa, kaikki lapset luettelivat pelin aikaisia tapahtumia, kuten luisteleminen, maalinteko ja torjuminen. Kaksi lapsista vastasi myös voittamisen, kavereiden auttamisen ja yhdessä pelaamisen olevan kivaa.

Esimerkki 10.

Haastattelija: Okei, joo-o. Tota miks juuri jääkiekkopelaaja?

Ville: Mä tykkään pelata.

Haastattelija: Sä tykkäät pelata.

Ville: Mä aion harrastaa maalivahtina pelaamisessa [naurahtaa]

Esimerkki 11.

Haastattelija: Lätkänpelaajaks, okei. Joo-o. Mitäs tota...niin no sä ainaki harrastat sitä jääkiekkoa. Mitäs minkä takia sä haluisit olla just lätkänpelaaja?

Leo: No ku mä tykkään jääkiekosta ja sitten mä tykkään joskus luistella ja tehdä kaikkee...

Esimerkki 12.

Haastattelija: Miks juuri jalkapallon pelaaminen?

Jesse: Noo..on kivaa mun mielestä.

[- -]

Haastattelija: Mistä sä oot kuullu tosta sun haaveesta, tosta ammattijalkapalloilijan ammatista? Onko joku kertonu sulle siitä vai mistä sä oot saanu sen idean?
 Jesse: Noo...et mä eka pelasin mun kavereiden kaa ja sitten mulle tuli mieleen et mä alan isona myös.

Kaksi luovista ammateista haaveilevaa lasta perusteli toiveammattejaan oman ajan harrastuksillaan: piirtämisellä ja laulamisella (esimerkit 13 ja 14). Lisäksi yksi perusteli laulajan toiveammattiaan kulttuurikokemuksillaan (esimerkki 15) ja toinen taitelijan ammatista haaveileva kertoi käyneensä taidenäyttelyissä, vaikka ei perustellutkaan valintaansa sillä.

Esimerkki 13.

Haastattelija: Mistäs sä oot saanu idean tähän taiteilijan ammattiin?
 Venla: No ku mä niinku ite piirrän.

Esimerkki 14.

Haastattelija: Mm. Miksi juuri laulaja?
 Samu: Mm...emmä tiä.
 Haastattelija: Mistä sä oot keksinyt ton laulajan ammatin?
 Samu: Emmä tiä, koska mä vaan laulan jotain ite niinku.

Esimerkki 15.

Haastattelija: Mistä sulla on syntyny toi ajatus et sä haluisit just laulajaks?
 Kaisa: Mm..no ku mä oon käyny niin monenlaisissa laulukonserteissa.

Yläluokkien ulkopuolelle jäänyt salapoliisin ammatti kiinnosti kahta lasta. Toinen heistä ei tiennyt, miksi haluaisi salapoliisiksi (esimerkki 16). Toisen mielestä tarkkailu salapoliisin työtehtävänä olisi kivaa (esimerkki 17). Lopulta he perustelivat kummatkin toiveammattihaavettaan sillä, että saisivat ottaa syyllisiä kiinni.

Esimerkki 16.

Haastattelija: Aijaa, okei. Haluaisitsä siitä kertoa tarkemmin, miksi salapoliisi?

Ville: En tiedä, en tiedä.

Haastattelija: Mitä sä ajattelet et mikä siinä ois kivaa?

Ville: Tuolla on leipä, tuolla lattialla.

[- -]

Haastattelija: Ni mitä sä aattelet et, jos sä oisit salapoliisi nii mikä siinä ois kivaa?

Ville: No en tiedä.

[- -]

Haastattelija: Miksä aattelet et ois kivaa olla salapoliisi?

Ville: No ku saa ottaa kiinni.

Esimerkki 17.

Haastattelija: Salapoliisi, okei. Joo-o. Minkä takia just salapoliisi?

Nelli: Koska se on kiva tarkkailla.

[- -]

Haastattelija: Joo-o. Jos sä mietit nii, oisko siinä jotain muuta kivaa jos ois salapoliisi ku se tarkkailu?

Nelli: Mm. On kiva napata kaikkia syyllisiä kiinni.

Yleisimpiä syitä lasten toiveammattivalinnoille olivat ammattiin liittyvästä toiminnasta tykkääminen ja sen kivaksi kokeminen. Lähes jokaisen ammattien yläluokan kohdalla lapset perustelivat toiveammattivalintaansa toiminnasta tykkäämisellä tai sen kokemisella kivaksi. Ainoastaan luovien ammattien yläluokasta kukaan ei perustellut toiveammattivalintaansa toiminnasta tykkäämisellä tai kokemisella kivaksi. Heidän vastauksistaan ilmeni kuitenkin mieltymys toimintaa kohtaan, sillä he kuvasivat piirtävänsä tai laulavansa vapaa-ajallaan. Monesti toiveammattista oli poimittu jokin yksittäinen asia, jonka lapset kokivat kivaksi, kuten esimerkiksi leipurin ammatissa leipomisesta tykkääminen ja eläinlääkärin ammatissa eläinten hoitamisesta tykkääminen.

Yksi yleisimmistä perusteluista toiveammattivalinnoille oli myös muiden auttaminen ja hoitaminen. Erityisesti auttavista ammattista haaveilevat perustelivat näillä toiveammattivalintaansa. Kaksi heistä perustelivat lääkärin ammattia ja yksi eläinlääkärin ammattia tällä tavalla. Näiden lisäksi auttaminen nousi esiin myös muissa yläluokissa. Kahdella ruumiillisista ammattista haaveilevalla, yhdellä opetusammattista haaveilevalla, sekä yhdellä ammattiurheilijaksi haaveilevalla lapsella auttaminen oli tärkeä perustelu toiveammattivalinnassaan. Ainoastaan luovista ammattista ja salapoliisin ammatista haaveilleet eivät perustelleet valintaansa toisten auttamisella tai hoitamisella.

Lisäksi keskeisiä perusteluja toiveammattivalinnoille löytyi ammattien työnkuvasta ja työtehtävistä. Osa lapsista liitti tietyn tyypiset tehtävät oman toiveammattinsa työtehtäviksi ja perustelivat toiveammattivalintaansa näillä. Esimerkiksi ruumiillisten ammattien yläluokassa kirvesmieheksi haluava perusteli ammattitoivettaan sillä, että saisi ammatissa rakentaa taloja, opetusammatteihin haluavat perustelivat toiveammattiaan lasten hoitamisella ja ulkoilulla, ja ammattiurheilijat erilaisilla pelin aikaisilla tapahtumilla, kuten

luistelemisella, maalinteolla ja torjumisella. Tällaisia perusteluja löytyi jokaisesta yläluokasta.

Yksi toistunut perustelu lasten toiveammattivalinnoille oli myös heidän oma harrastuneisuutensa ja omat kokemuksensa toiminnasta. Ruumiillisissa ammateissa kahdella lapsella oli kokemuksia omaan toiveammattiin liittyvästä toiminnasta: leipomisesta ja siivoamisesta. Ammattiurheilijan ammatista haaveilevat harrastivat tai omasivat jonkinlaisia kokemuksia omasta lajistaan. Samalla tavoin luovista ammateista haaveilevien lasten perustelut liittyivät omaan toimintaan vapaa-ajalla, kuten taiteilijaksi haluavalla piirtämiseen ja laulajaksi haluavalla laulamiseen. Erityisesti nämä perustelut korostuivat ammattiurheilijoiden ja luovien ammattien yläluokissa. Kaikki ammattiurheilijaksi haaveilleet ja kaksi kolmesta luovaan ammattiin tahtoneista perusteli toiveammattivalintojaan omalla harrastuneisuudellaan ja omilla kokemuksillaan.

Neljän lapsen kohdalla toiveammattivalintaan oli vaikuttanut tai saattanut vaikuttaa jonkun perheenjäsenen tai läheisen sukulaisen työskenteleminen kyseisessä ammatissa (esimerkki 18). Kolme lapsista haaveili samasta ammatista, kuin yksi tai molemmat vanhemmistaan ja yksi kuvaili mumminsa ammattia toiveammattikseen. Petteri haaveili samankaltaisesta työstä kuin, mitä hänen isänsä tai ukkinsa tekee lentokentällä. Tämän lisäksi myös Venla halusi äitinsä tapaan päiväkodin opettajaksi. Samu halusi äitinsä tapaan koulun opettajaksi ja isänsä ammattiin työmieheksi. Huomioitavaa oli, että näiden lisäksi jokaisella oli jokin täysin oma toiveammatti.

Esimerkki 18.

Haastattelija: Et, okei...No mitäs sä nyt aattelet et mikä vois olla sun semmonen toiveammatti et mitä sä haluisit tehdä?

Petteri: No jos mä mietin noita isin töitä, niin sitten mä menisin, vaikka tonne lentokentälle töihin johonki, johonki johonki lentokoneella töihin, kun isi on [sanoo tietyn lentoyhtiön nimen].

[- -]

Haastattelija: Ni tuleeks sulle mieleen mikä siin ois kaikista hauskinta olla lentokentällä töissä?

Petteri: Ei, en tiedä. Se tulee isin isältä. Mun ukilta tota lentokenttätö. Kun se on, se oli lentokentällä.

Yhdeksän lasta kahdestatoista oli sitä mieltä, että aikuiset käyvät töissä tienatakseen rahaa. Heistä kuusi perusteli rahan merkitystä sillä, että voi ostaa ruokaa ja muita hyödykkeitä. Palkka ei ollut kuitenkaan lapsille merkittävä toiveammattivalintoihin vaikuttanut asia. Ainoastaan Heikki nimesi hyvän palkan yhdeksi syyksi lääkärin toiveammattivalinnalleen (esimerkki 19).

Esimerkki 19.

Heikki: Haluisin saada paljon hyvää palkkaa.

Haastattelija: Haluisit saada paljon hyvää palkkaa.

Heikki: Joo ja lääkärit saa hyvää palkkaa.

Osalla lapsista oli ajatuksia siitä, millaisia työpäiviä omassa toiveammattissa olisi ja mitä kyseisissä ammatissa toimivat tekevät. Lapset, jotka olivat nähneet toiveammattinsa edustajia omassa arjessaan, pystyivät myös kuvailemaan ammatin työtehtäviä. Lapset kuvailivat esimerkiksi lääkärin, päiväkodin opettajan, siivoojan, laulajan, ammattijääkiekkoilijan ja leipurin työtehtäviä. Tällaisia ammatteja oli jokaisesta yläluokasta, paitsi luokittelematta jääneestä salapoliisin ammatista. Esimerkiksi Venlalla oli selkeä käsitys yhden toiveammattinsa siivoojan työstä. Hän kertoi siivoojaan työtehtäviksi sellaisia työtehtäviä, joita näkee päiväkodin siivoojan tekevän työssään (esimerkki 20). Venla kertoi myöhemmin haastattelussa nähneensä vanhassa päiväkodissa, mitä siivooja tekee.

Esimerkki 20.

Haastattelija: Mm... Mitä tota mitä hommia sä aattelet et siivoojalla on, jos sä aattelet et on monenlaisia niin mitä...

Venla: Pitää vaihtaa lakanat, sitte öö pestä lattiat, ikkunat, viikaa joskus viikata liivit ja voi järjestää joskus kengät ja sitten pitää lakaista ja imuroida.

Tuloksista on havaittavissa, että lasten perustelut toiveammateilleen ovat osittain yhteneväisiä. Erityisesti ammattiin liittyvästä toiminnasta tykkääminen ja muiden auttaminen nousivat esiin useamman lapsen perusteluista. Jotkut lapsista kertoivat keksineensä itse toiveammattinsa, eivätkä he osanneet tarkentaa sen enempää, mistä idea oli lähtöisin. Lapsilla saattoi olla useampi

toiveammatti, mutta he saattoivat keskittyä perusteluissaan enimmäkseen yhteen toiveammattiin.

6.3 Sukupuoliroolit lasten toiveammateissa

Lapset kertoivat ajatuksiaan siitä, tuleeko heidän toiveammatissaan työskentelevän olla nainen vai mies, vai saako työtä tehdä kummankin sukupuolen edustaja. Kaikki haastateltavat olivat yksimielisiä siitä, että heidän toiveammateissaan voisi työskennellä sekä mies, että nainen. Lapsilla oli kuitenkin erilaisia käsityksiä siitä, työskenteleekö heidän toiveammatissaan tavallisesti miehiä vai naisia. Perusteluita tälle löytyi naisten ja miesten ominaisuuksista, lasten omista kokemuksista, kasvatuksesta, sekä ammattinimikkeistä.

Ruumiillisissa ammateissa voi työskennellä lasten mielestä sekä miehiä, että naisia. Osan tällaisista ammateista haaveilleiden lasten mielestä työmiehenä, lentokenttätyöntekijänä ja leipurina voi työskennellä yhtä hyvin mies tai nainen. Lapset perustelivat tätä sillä, että he olivat nähneet ammateissa sekä miehiä, että naisia. Esimerkissä 21 Piian mielestä leipurina voi työskennellä sekä miehet että naiset, koska hän on nähnyt kummankin sukupuolisia leipurin työssä. Myös Petteri tuo esiin tavanneensa työmiehinä miehiä ja naisia, eli työtä voi tehdä kummankin sukupuolen edustajat. Lentokenttätyöntekijänä voi myös Petterin mukaan olla nainen tai mies, sillä lapsen oma isä on lentokentällä töissä ja hänellä on naisia työkalureina (esimerkki 22).

Esimerkki 21.

Haastattelija: Totaa, sitten mulla on vielä muutama kysymys. Onko siinä leipurin ammatissa sun mielestä väliä onko tyttö vai poika?

Piia: Ei.

Haastattelija: Ei oo väliä. Onko tavallisesti sun mielestä leipurin ammatissa miehiä vai naisia vai kumpiakin?

Piia: Kumpiakin.

Haastattelija: Mm, miksi sä ajattelet niin?

Piia: No koska mä oon nähny niitä molempia siellä.

Esimerkki 22.

Haastattelija: Jos sä ajattelet noita sun toiveammatteja, työmiestä tai et ois lentokentällä töissä. Ni onko siinä esimerkiks väliä, ku on lentokentällä töissä onko tyttö tai poika?

Petteri: Ei.

Haastattelija: Ei oo mitään väliä. Entäs ku on työmies niin, onko väliä onko tyttö vai poika?

Petteri: Ei.

Haastattelija: Ei oo väliä, okei joo.

Petteri: Koska mä oon nähny, ku tota uutta rakennusta [sana muutettu tunnistamisen välttämiseksi] vielä tehtiin nii mä oon nähny, ku me huudettiin et saadaks me toi lauta, niin työnainen anto sen. Ja sitte isillä on aika paljon naisia siellä töissä.

Ruumiillisista ammateista haaveilleet saattoivat kuitenkin nähdä jotkin ammatit sukupuolittuneina. Esimerkiksi Heikin mielestä kirvesmiehen tai metsästäjän ammateissa on yleensä miehiä. Hän painottaa myös ammattinimikkeen miespäättettä puhuessaan kirvesmiehen ammatista. Hänen mielestään on outoa, jos ammattinimikkeessä on sana mies ja työntekijä olisikin nainen (esimerkki 23). Heikki on kuitenkin sitä mieltä, että esimerkiksi työmiehenä voi olla sekä naisia että miehiä, vaikka ammattinimikkeenä onkin työmies. Tämä johtuu siitä, että hän on nähnyt naisen työmiehenä jossakin elokuvassa. Heikki oli ainoa lapsista, joka toi esille ammattinimikkeiden miespäättteen ammattien sukupuolittuneisuutta haastateltaessa.

Esimerkki 23.

Haastattelija: Mitäs sä aattelet kirvesmiehenä tai metsästäjänä onko väliä et onko nainen vai mies?

Heikki: On, koska kirvesmies tai metsästäjä on yleensä mies tai poika

Haastattelija: Okei, joo

Heikki: Siin on vähän outoo, ku se on kirvesMIES [painottaa sanan loppua] ja on tyttö [naurahtaa].

Haastattelija: Okei joo-o. Minkä takii sun mielestä... onkse nimi, just minkä takia pitää olla mies?

Heikki: Ja metsästäjä, se on vähän outoo myös, ku yleensä naiset on eri työssä kun miehet.

Auttavien ammattien kohdalla lapsilla oli erilaisia näkemyksiä siitä, voiko ammatissa työskentelevät olla naisia, miehiä, vai kumpia tahansa. Sannan mielestä hänen toiveammateissaan eläintenhoitajana tai lääkärinä voi työskennellä miehet ja naiset ja heitä on myös tavallisesti saman verran. Hän perusteli sitä sillä, että se olisi reilua (esimerkki 24). Heikin mielestä lääkärin ammatti on taas sopivampi naisille, vaikka hän itse piti sitä toiveammattinaan.

Tanjalla ei ollut selkeää mielipidettä eläinlääkärin ammatin soveltuvuudesta molemmille sukupuolille.

Esimerkki 24.

Haastattelija: Onko siinä sun toiveammattissa eli eläintenhoitajana tai lääkärinä väliä onko tyttö vai poika?

Sanna: Mmm, vaikka molempia.

Haastattelija: Voi olla molempia, okei. Tota no mites onko lääkärinä tavallisesti sun mielestä miehiä, vai naisia vai kumpiakin?

Sanna: Kumpiakin myös.

Haastattelija: Minkä takia?

Sanna: No se olis vähän niiku reilua.

Haastattelija: Miksä aattelet et se ois reilua?

Sanna: No ettei tule siitä mitään kinaa.

Jokaisen kolmen opetusammattiin haluavan lapsen mielestä opetustyötä voi tehdä sekä naiset, että miehet. Tanja kertoi kuitenkin tykkäävänsä päiväkodin opettajina enemmän naisista, koska niitä oli hänen kokemuksensa mukaan lähes aina enemmän. Hänen mukaansa miehet eivät halua samalla tavalla päiväkodin opettajaksi, kuin naiset, vaikka oli nähnyt myös miehiä opettajina. Hänen mielestään miehet voisivat olla muunlaisissa työtehtävissä, kuten lentäjinä, joka on hänen oman isänsä ammatti (esimerkki 25).

Esimerkki 25.

Haastattelija: Jos mietitään, että toi päiväkodin opettaja on [- -] sun haave niin tota onko sillä väliä, että onko nainen vai mies?

Tanja: Mmm, noo kyl mä tykkään enemmän naisista.

Haastattelija: Tykkäät enemmän naisista okei. Osaatsä sanoa, että minkä takia?

Tanja: Mmmmm, no kun niitä on melkein aina enemmän.

Haastattelija: Joo-o. Onks teillä ollu täällä miesaikuisia?

Tanja: On kolme.

Haastattelija: Kolme joo-o, okei.

Tanja: Mut vanhassa päiväkodissa vaan yks.

Haastattelija: Joo okei. Niin niitä on ollu sit yleensä vähemmän?

Tanja: Joo.

Haastattelija: Miksi sä aattelet, että naisia on enemmän päiväkodissa. Osaaksä sanoa?

Tanja: Mmm, no kun miehet ei aina niin halua päiväkodin opettajaks tai tollee.

Haastattelija: Mmm. Miksä aattelet, et miehet ei välttämättä niin halua kuin mitä naiset?

Tanja: No ku ne voi tehdä sellast niinku jotain muuta.

Haastattelija: Mmm, mitä sä ajattelet et miehet vois ennemmin tehdä?

Tanja: No vaikka öö, olla lentäjiä [tytön oma isä oli lentäjä].

Haastattelija: Olla lentäjiä, joo. Tota mut aatteletko sä et päiväkodin opettaja voi kuitenkin olla kumpi vaan?

Tanja: Joo.

Ammattiurheilijan työstä haaveilevilla oli erilaisia ja ristiriitaisia ajatuksia siitä, voiko työtä tehdä miehet, naiset, vai kummatkin. Molemmat ammattijääkiekkoilijan ammatista haaveilevat ajattelivat, että jääkiekonpelaajat ovat yleensä miehiä. Villen mukaan esimerkiksi Yhdysvalloissa ammattijääkiekkoilijat ovat miehiä, koska naiset eivät saa pelata siellä (esimerkki 26). Leon mukaan puolestaan jääkiekonpelaajat ovat kaikki poikia, koska tytöt eivät osaa pelata samalla tavalla jääkiekkoa kuin pojat. (esimerkki 27). Molemmat ammattijääkiekkoilijan ammatista haaveilleet vastasivat kuitenkin, että työtä voisi tehdä myös naiset. Ammattijalkapalloilijan ammatista haaveilleen Jessen mielestä ammattijalkapalloilijoina on tavallisesti kaikkia: naisia, miehiä ja lapsia. Hänen mielestään kaikki saavat pelata jalkapalloa.

Esimerkki 26.

Haastattelija: Okei, joo. Tota, No entäs sitte onko siinä öö ammattijääkiekkoilijana. Ni onks ne tavallisesti miehiä vai naisia vai kumpiakin?

Ville: Miehiä

[- -]

Ville: Ainaki Jenkeissä.

[- -]

Haastattelija: Kun sä sanoit et tavallisesti jääkiekonpelaajat on miehiä niin mitä sä aattelet et minkä takia ne on miehiä?

Ville: Koska naiset ei saa pelata...Jenkeissä

Haastattelija: Okei, joo-o. Öö voiko sitä työtä kuitenkin tehdä sekä miehet että naiset?

Ville: Joo.

Esimerkki 27.

Haastattelija: Mites tossa sun jääkiekonpelaamis hommassa nii, onko siinä sun mielestä väliä, että onko tyttö vai poika?

Leo: No siel on kaikki poikia.

[- -]

Haastattelija: Onks siinä sun mielestä jotain väliä onko tyttö vai poika?

Leo: No...on [naurahtaa] Mä tykkään enemmän pojista, kun tyttöistä.

Haastattelija: Aijaa, okei. Minkä takii?

Leo: No tytöt ei niinku kunnolla ne ei osaa kunnolla vedellä ja pelaa lätkää.

[- -]

Haastattelija: Mut voisko sitä työtä tehdä myös naiset?

Leo: Joo.

Kaksi luovista toiveammateista haaveilevaa lasta olivat sitä mieltä, ettei ole väliä onko mies tai nainen työskennelläkseen ammatissa taiteilijana tai laulajana. Toinen heistä perusteli mielipidettään sillä, että heidän esikoulunsa opettaja oli sanonut, ettei voi olla erikseen miesten ja naisten töitä (esimerkki 28). Yksi

lapsista oli sitä mieltä, että laulajan ammatti sopii paremmin tytöille kuin pojille. Hän perusteli mielipidettään sillä, että tytöillä on parempi lauluääni (esimerkki 29).

Esimerkki 28.

Haastattelija: Sit mul on ihan muutama kysymys enää. Öö onko tässä sun laulajan toiveammattissa väliä, onko tyttö vai poika?

[- -]

Samu: Ei. Ei voi olla silleen, et on poikien työ ja sit et ois myös tyttöjen oma työ.

Haastattelija: Nii et ei voi olla silleen, miks sä aattelet niin?

Samu: Siks koska se, koska Jaana [lapsiryhmän opettaja] on sanonu.

Esimerkki 29.

Haastattelija: Osaatsä tost laulusta et, jos on laulaja nii minkä takii se sopii paremmin tytöille?

Kaisa: No ku mun mielestä tytöillä on vähän parempi lauluääni, ku pojilla.

Yläluokkien ulkopuolelle jääneen salapoliisin ammatista haaveilleiden lasten mielestä salapoliisin työtä voi tehdä sekä miehet että naiset. Toinen lapsista ajatteli kuitenkin, että työtehtävät ovat erilaisia riippuen siitä, kumman sukupuolen edustaja olet. Nelli puhuu esimerkissä 30 miehistä pelastajina ja naisista palon sammuttajina. Eli kummallakin sukupuolella on omat roolinsa työn sisällä. Vastauksesta voi päätellä, että Nelli liittyy tällaiset tehtävät salapoliisin työtehtäviksi.

Esimerkki 30.

Haastattelija: Onko tavallisesti salapoliisin työtä tekevät miehiä vai naisia vai kumpiakin?

Nelli: Kumpiakin.

Haastattelija: Minkä takia?

Nelli: Koska...mm. siel saattaa tarvita tyttöjä tai naisia tai jotain... [ei saa selvää puheesta]

Haastattelija: Ai saattaa tarvita naisia...

Nelli: Ja myös niitä, miehiä

Haastattelija: Millasissa jutuissa tarvitaan naisia ja millasissa miehiä?

[- -]

Haastattelija: Onko niillä ihan samat työtehtävät salapoliisina naisilla tai miehillä vai jotenki erilaiset työtehtävät?

Nelli: Mm, ehkä erilaisia.

Haastattelija: Milläläilla erilaisia?

Nelli: No, sillä lailla että, no mm, että naisilla on naisten työt ja miehillä miesten työt.

[- -]

Haastattelija: Tai mitä sä tarkoitat sillä et miehillä on miesten työt, mitä ne miesten työt on?

Nelli: Mm, miesten työt on sellasia että mm, ne pelastaa kaikki jos tulee palohälytys.

Haastattelija: Okei, se on ainaki miesten hommaa susta, onks jotain muuta mikä on susta miesten työtä?

Nelli: Mm, ei.

Haastattelija: Okei, no tuliks sulle mieleen et mitkä ois niitä naisten töitä sun mielestä? Onks niillä jotain erilaista työtä, ku miehillä?

Nelli: Noo, naisten työt on sellasia, että ne kaikki...et ne sammuttaa kaikki ne tulet.

Sukupuolittuneita käsityksiä, joiden mukaan jokin ammatti on ominaisempi toiselle sukupuolelle, välittyi viideltä lapselta ja näitä toiveammatteja löytyi jokaisesta yläluokasta. Tällaisia sukupuolittuneita ammatteja oli yhteensä kuusi: päiväkodin opettajan, laulajan, lääkärin, kirvesmiehen, metsästäjän ja ammattijääkiekkoilijan ammatit. Lisäksi yksi lapsi mainitsi yhden toiveammattien ulkopuolisen ammatin: lentokapteenin ammatin sopivammaksi miehille, kuin naisille. Huomion arvoista oli se, että samat lapset, jotka kokivat ammatin sopivan paremmin toiselle sukupuolelle, olivat kuitenkin sitä mieltä, että ammatissa voisi silti työskennellä myös toisen sukupuolen edustajia. Näin kuvasi esimerkiksi molemmat ammattijääkiekkoilijan ammatista haaveilleet pojat, jotka olivat sitä mieltä, että naiset eivät sovi yhtä hyvin ammattijääkiekonpelaajiksi. Lisäksi yksi haastatelluista pojista oli sitä mieltä, että lääkärin ammatti sopii paremmin naisille, mutta hän itse piti sitä kuitenkin omana toiveammattinaan.

Lasten vastausten mukaan kuitenkin yli puolet heidän toiveammateistaan eivät olleet sukupuolen mukaan eriytyneitä. Jokaisen toiveammattin yläluokasta löytyi sellaisia ammatteja, joissa ei ollut väliä työskentelevätkö siellä sekä naiset, että miehet. Joidenkin lasten mukaan tällaisia sukupuolen mukaan eriytymättömiä ammatteja olivat lentokenttätyöntekijä, siivooja, työmies, leipuri, lääkäri, eläintenhoitaja, opettaja, ammattijalkapalloilija, taiteilija ja laulaja. Tutkimuksessa ilmeni, että samasta ammatista saattoi olla kahdella lapsella hyvin erilaiset näkemykset. Toinen lapsista saattoi olla jonkin ammatin kohdalla sitä mieltä, että se ei sovi molemmille sukupuolille, kun toisen mukaan sukupuolella ei ollut ammatissa merkitystä. Tällaisia näkemyseroja lapsilla oli esimerkiksi lääkärin ja laulajan ammattien sopivuudesta molemmille sukupuolille.

Lasten vastausten mukaan yhteensä kolme toiveammattia oli sopivampia naisille ja vastaavasti kolme toiveammattia oli sopivampia miehille. Naisille

sopivammiksi ammateiksi lapset mielsivät päiväkodin opettajan, laulajan ja lääkärin ammatit. Miehillä sopivammiksi ammateiksi lapset puolestaan mielsivät ammattijääkiekkoilijan, kirvesmiehen ja metsästäjän ammatit. Näin ollen lasten vastausten mukaan viidestä yläluokasta opetusammatit, luovat ammatit ja auttavat ammatit olivat ominaisempia naisille ja ammattiurheilijan ammatit ja ruumiilliset ammatit miehille.

Vaikka sukupuolittuneita ammatteja löytyi kuusi, ne olivat vain viiden lapsen kuvaamia. Esimerkiksi Heikki mielsi kaikki kolme toiveammattiaan sukupuolittuneiksi jommankumman sukupuolen mukaan. Nämä olivat lääkärin, kirvesmiehen ja metsästäjän ammatit. Muut kolme sukupuolittunutta toiveammattia tulivat neljältä toiselta lapselta. Näin ollen seitsemän lapsista ei nähnyt toiveammattiaan sukupuolittuneina.

Lapset perustelivat eri tavoin toiveammattiensa sukupuolittuneisuutta. Yleinen perustelu lasten mielipiteille oli heidän tekemänsä havainnot erilaisista ammateista ja niissä esiintyvistä miesten ja naisten edustajista. Nämä herättivät mielleyhtymiä siitä, ovatko tietyssä ammatissa työskentelevät yleensä miehiä, naisia, vai molempia. Esimerkiksi työmiehen ammatissa yksi lapsi oli nähnyt sekä miesten, että naisten edustajia, ja oli päätellyt, että työtä voivat tehdä molemmat sukupuolet. Myös päiväkodin opettajaksi haaveillut perusteli ammatin sukupuolittuneisuutta tekemillään havainnoilla; hän kertoi nähneensä naisia enemmän opettajina ja ajatteli naiset sopivimmiksi työhön.

Lisäksi toistunut perustelu ammatin sukupuolittuneisuudelle oli ammattiin liitetyt ominaisuudet. Laulajan ammatista haaveilevan mielestä ammatti sopii paremmin tytöille, sillä heillä on parempi lauluääni kuin pojilla. Ammattijääkiekkoilijan ammatista haaveilevien mukaan puolestaan laji on enemmän miehille, sillä naiset eivät saa pelata amatikseen jääkiekkoa Yhdysvalloissa, eivätkä naiset osaa kunnolla pelata tai vedellä kiekkoa.

Vastausten mukaan lapsilla on joitakin ammattiin liittyviä sukupuolistereotyyppioita. Lapset näkevät joidenkin ammattien olevan sopivampia naisille ja joidenkin ammattien sopivampia miehille. Vaikka lapset näkivät ammattien sopivuudessa eroja eri sukupuolille, olivat he kaikki sitä

mieltä, että jokaisessa ammatissa voi kuitenkin toimia niin miehet, kuin naisetkin. Osa lapsista oli myös sitä mieltä, että sukupuoli ei pitäisi olla vaikutusta ihmisen ammattiin. Yhden lapsen mukaan ei voi olla erikseen naisten ja miesten töitä ja toisen mukaan olisi reilua kaikkia kohtaan, että hänen toiveammattissaan voisi työskennellä sekä naiset, että miehet.

7 POHDINTA

Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää lasten toiveammatteja ja perusteluja näille ammattivalinnoille. Perehdyin myös siihen, näkyvätkö perinteiset sukupuoliroolit lasten toiveammattivalinnoissa. Seuraavaksi tarkastelen tutkimukseni tuloksia suhteessa aiempiin tutkimuksiin sekä nostan esille tulosten pohjalta tehtyjä havaintoja ja johtopäätöksiä. Lopuksi pohdin luotettavuuteen liittyviä kysymyksiä ja tutkimustuloksiin liittyviä mahdollisia jatkotutkimushaasteita.

7.1 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Tutkimuksen mukaan jokaisella lapsella oli yksi tai useampia toiveammatteja. Lasten vastauksista muodostui kokonaisuudessaan viisi yläluokkaa: ruumiilliset ammatit, auttavat ammatit, opetusammatit, ammattiurheilijat ja luovat ammatit. Luokittelun ulkopuolelle jäi salapoliisin ammatti, joka mainittiin haastatteluissa kahdesti. Kuhunkin yläluokkaan tuli sellaisia ammatteja, joilla oli keskenään joitain yhtäläisyyksiä, kuten ammattien työnkuva. Yksittäisiä toiveammatteja tutkimuksessa oli 17 ja näistä lääkärin, ammattiurheilijan, opettajan, laulajan, työmiehen ja salapoliisin ammatit saivat kaksi mainintaa haastatteluissa.

Tutkimustulokset olivat osittain samansuuntaisia aikaisempien tutkimustulosten kanssa. Tässä tutkimuksessa suosituimpien ammattien joukossa olivat esimerkiksi lääkärin, ammattiurheilijan ja taiteilijan ammatit, jotka olivat suosituimpien joukossa myös Childfund Alliancen (2012) teettämässä tutkimuksessa. Childfund Alliancen tutkimuksessa tutkimusjoukkona oli 6204 10 - 12 -vuotiasta lasta 47 eri maasta. Lapset olivat hieman vanhempia, kuin tässä tutkimuksessa, mutta tuloksissa on silti yhtäläisyyksiä. (Childfund Alliance 2012.) Myös Lammen (2017) tekemässä tutkimuksessa lääkärin ja ammattijalkapalloilijan ammatit nousivat suomalaisten lasten suosituimpien toiveammattien joukkoon.

Tutkimustulokset myös poikkesivat aikaisemmista tutkimuksista. Howardin ja Walshin (2010) mukaan päiväkotikäisen lapsen ajattelu toiveammateista on mielikuvituksellista ja toiveammateina esiintyy fantasiahahmoja. Tässä tutkimuksessa toiveammateina ei esiintynyt fantasiahahmoja. Myöskään uudet digiajan toiveammatit, jotka ovat nousseet 2010-luvulla, eivät näkyneet tässä tutkimuksessa. Tällaisia ammatteja Selinin (2017) tutkimuksessa olivat idolin, tubettajan, bloggaajan ja striimaajan ammatit. Tähän saattoi vaikuttaa kohdejoukon ikä. Selinin tutkimuksessa kohdejoukkona olivat 15-17 -vuotiaat nuoret. 6-vuotiailla lapsilla ei ole vielä välttämättä kokemusta tällaisista sosiaaliseen mediaan tai internettiin liitettävistä ammateista.

Tässä tutkimuksessa ei myöskään noussut esiin poliisin, palomiehen, näyttelijän, tai kauneudenhoitajan ammatteja, jotka olivat yleisimpien ammattien joukossa Childfund Alliancen (2012), ja Lammen (2017) tutkimuksissa. Tutkimustuloksia verratessa tulee kuitenkin ottaa huomioon se, että tämä tutkimus oli aineistoltaan paljon pienempi, kuin esimerkiksi Childfund Alliancen ja Lammen tutkimukset.

Seitsemällä lapsella kahdestatoista oli useampia vaihtoehtoisia toiveammateja. Lapset saattoivat pitää toiveammateinaan ammatteja, jotka olivat luonteeltaan hyvinkin erilaisia. Tämä konkretisoitui tutkimuksessa sillä, että ne olivat eri yläluokista. Esimerkiksi yksi lapsista haaveili ruumiillisista ammateista, luovista ammateista, sekä opetusammateista. Näin ollen lasten mielenkiinto ei kohdistunut ainoastaan yhdenlaista toimintaa kohtaan, vaan työtehtäviltään hyvinkin erilaisiin ammatteihin. Yhteensä viidellä lapsella oli tässä tutkimuksessa useita toiveammateja, jotka olivat eri yläluokista.

Yksi lasten perusteluissa korostunut tema oli omat kokemukset toiminnasta ja harrastuneisuus. Osa lapsista perusteli toiveammattivalintojaan sillä, että heillä oli kokemusta jostakin ammattiin liitetystä toiminnasta, ja että he olivat kokeneet sen mieleiseksi. Tämä voi olla yksi osatekijä siihen, että lapsilla oli useita erilaisia toiveammateja eri yläluokista; he olivat saaneet mieleisiä

kokemuksia näistä ammateista, riippumatta siitä millainen ammatti on luonteeltaan verrattuna toisiin toiveammatteihin.

Toisaalta osa lapsista kertoi toiveammattikseen vain yhden ammatin, tai useamman ammatin samasta yläluokasta. Näistä lapsista suuri osa perusteli ammattivalintaansa työtehtäviin liittyvillä asioilla, kuten toisten auttamisella tai hoitamisella. Tämä voisi kuvastaa sitä, että osa lapsista piti toiveammattivalintansa keskeisenä perusteena itselleen tärkeitä arvoja tai asioita, kuten toisten auttaminen. Toisten auttaminen ja hoitaminen olivat yksi tutkimuksen eniten toistuneista perusteluista lasten toiveammateille. Lapset perustelivat toiveammattiaan näillä asioilla jokaisessa yläluokassa, mutta erityisesti auttavia ammatteja (lääkäri, eläinlääkäri ja eläintenhoitaja), joihin toisten hoitaminen ja auttaminen liittyvät keskeisesti.

Howardin ja Walshin (2011) tutkimuksessa lapsen erilaiset kokemukset erilaisista fyysisistä paikoista määrittivät myös toiveammattivalintaa. Tässä tutkimuksessa esimerkiksi taiteilijan ja laulajan urasta haaveilevat lapset perustelivat toiveammattivalintaansa kulttuurielämyksillä, kuten konsertti- ja taidenäyttelykäynneillä. Lisäksi lapsi, joka halusi eläinlääkäriksi oli käynyt eläinlääkärin vastaanotolla.

Borgenin ja Youngin (1982), sekä Biglerin ym. (2001) mukaan lapsen ajattelu kehittyy kasvaessa ja esimerkiksi toiveammattipohdinnassa vanhemmat lapset alkavat miettiä enemmän omia kykyjään ja omia mahdollisuuksiaan toimia jossakin ammatissa. Tässä tutkimuksessa lasten perustelut eivät juurikaan sisältäneet syvällistä omien kykyjen tai soveltuvuuden pohdintaa suhteessa toiveammattivalintaan, vaan ne olivat melko yksinkertaisia ja subjektiivisia.

Yleisin perustelu toiveammateille oli se, että lapset tykkäsivät ammattiin liittyvästä toiminnasta, tai pitivät toiveammattia kivana. Lähes jokainen lapsi mainitsi tämän yhdeksi perusteluksi toiveammattilleen. Tämä saattoi olla myös jonkun lapsen ainoa perustelu toiveammattivalinnalleen. Tutkimustulokset olivat samansuuntaisia Borgenin ja Youngin tutkimuksen (1982) kanssa, jonka mukaan vielä alakouluikäisetkin ajattelevat melko subjektiivisesti. Tutkimukseni perusteluista välittyi se, että esiopetusikäisten ajattelu on alakouluikäisten lasten

tapaan melko subjektiivista, vaikka osa lapsista kokikin toisten auttamisen tai hoitamisen yhdeksi tärkeäksi perusteluksi.

Antikaisen, Rinteen ja Kosken (2000) mukaan omaan persoonaan ja osaamiseen liittyvät toiveammattiajatukset ovat yleisiä lapsilla. Myös tässä tutkimuksessa osa lasten toiveammattivalinnoista olivat persoonaan ja osaamiseen liitettävissä. Tällaisia ammatteja ja perusteluja olivat esimerkiksi laulamista ja piirtämistä vapaa-aikanaan harrastavat lapset ja ammattiurheilijoiden ammateista kiinnostuneet. Myös erilaisista asioista tykkääminen voi kuvastaa lasten persoonaa ja osaamista, ja näitä perusteluja lapset nostivat paljon esille.

Sukulaisten tai vanhempien ammateilla oli merkitystä joidenkin lasten toiveammattivalinnoissa. Kaksi lapsista perusteli toiveammattiaan sillä, että heidän joku läheisensä oli samassa ammatissa: lääkärinä ja työmiehenä. Kaksi lapsista ei kuitenkaan suoranaisesti perustellut omaa toiveammattivalintaansa vanhempiensa ammateilla, mutta he toivat esiin vanhempiensa työskentelevän heidän toiveammattissaan opetusammattissa. Huomion arvoista on se, että juuri kasvatusalat ovat tutkintorekisterin ja väestö- ja perhetilastojen perusteella yksi eniten periytyvistä aloista (Keski-Petäjä & Witting 2016).

Tutkimuksessa löytyi joitakin ominaisia perusteluja eri yläluokille. Auttavissa ammateissa ja opetusammateissa toisten auttaminen ja hoitaminen olivat eniten toistuneet perustelut. Ammattiurheilijan ja luovan alan ammatteja perusteltiin enimmäkseen omalla harrastuneisuudella ja kokemuksilla. Ruumiillisia ammatteja perusteltiin puolestaan enimmäkseen ammattiin liittyvästä toiminnasta tykkäämisellä. Ruumiillisissa ammateissa nousi opetusammattien tapaan esiin lasten vanhempien ja lähisukulaisten ammatit.

Tuloksista voidaan päätellä, että tutkimuksen 6-vuotiaiden lasten toiveammattivalinnoissa painottuivat lasten omiin kokemuksiin ja mielenkiinnonkohteisiin liittyvät asiat, eikä lapset vielä niinkään pohdi mahdollisuuksiaan toimia toiveammattissa juuri omien kykyjensä tai mahdollisuuksiensa kautta. Haastatteluista nousseet yleisimmät teemat olivat toiminnasta tykkääminen ja sen kivaksi kokeminen, sekä omat kokemukset

toiminnasta ja harrastuneisuus. Lisäksi tahto auttaa ja hoitaa muita nousi yhdeksi yleisimmistä perusteluista lasten toiveammateille. Tämä asettaakin aiheen jatkotutkimuksille; nouseeko toisten auttaminen ja hoitaminen esille myös muissa tutkimuksissa, ja mistä nämä lasten perustelut mahdollisesti ovat peräisin.

Lasten vastauksista nousi esiin, työskentelevätkö heidän toiveammattissaan yleensä naiset vai miehet. Viiden lapsen mielestä heidän toiveammattinsa olivat sopivampia joko naisille tai miehille. Tällaisia sukupuolittuneita ammatteja oli yhteensä kuusi. Naisille sopivammiksi ammateiksi lapset mielsivät päiväkodin opettajan, laulajan ja lääkärin ammatit ja miehille ammattijääkiekkoilijan, kirvesmiehen ja metsästäjän ammatit. Näin ollen viidestä yläluokasta opetusammatit, luovat ammatit ja auttavat ammatit olivat lasten mukaan ominaisempia naisille ja ammattiurheilijan ammatit ja ruumiilliset ammatit miehille. Lisäksi yksi lapsi mainitsi yhden toiveammattien ulkopuolisen ammatin: lentokapteenin ammatin sopivammaksi miehille, kuin naisille.

Lasten havainnot ammattien soveltuvuudesta eri sukupuolille olivat hyvinkin samansuuntaisia tilastokeskuksen tilastojen kanssa. Lasten mainitsemat päiväkodin opettajan ja lääkärin ammatit olivat naisille yleisempiä myös tilastokeskuksen tilastojen mukaan (2016). Vuonna 2016 lastentarhanopettajista noin 97 prosenttia oli naisia ja lääkäreistä 61 prosenttia naisia. Lisäksi lasten mainitsemat kirvesmiehen, lentokapteenin ja metsästäjän ammatit olivat tilastokeskuksen mukaan miesvaltaisia. Kirvesmiehistä noin 97 prosenttia, lentokapteenista ja perämiehistä 96 prosenttia, sekä metsästäjistä kalastajista ja riistanhoitajista 88 prosenttia oli miehiä. Ainoastaan muusikon, laulajan tai säveltäjän ammatti oli miesvaltainen (noin 60 prosenttia), vaikka yksi lapsista koki laulajan ammatin sopivammaksi naisille. (Tilastokeskus 2016.) Ammattijääkiekkoilijan ammatista ei löytynyt tilastotietoja. Voidaan huomata, että nämä edellä esiteltyt ammatit ovatkin hyvin eriytyneitä, sillä näistä jokaisessa oli vähintään 60 prosenttia naisia tai miehiä (ks. Korvajärvi 2010).

Lasten perusteluissa ammattien sukupuolittuneisuuteen korostui kaksi teemaa: lasten omat kokemukset ja havainnot, sekä sukupuolten ominaisuudet.

Omat kokemukset ja havainnot korostuivat lasten perusteluissa siinä, että he olivat nähneet eri sukupuolten edustajia tietyissä ammateissa, joko itse tai esimerkiksi television ja videoiden välityksellä. Tällaisia esimerkkejä tutkimuksessa saatiin esimerkiksi päiväkodin opettajan ammatista, sekä työmiehen ammatista. Päiväkodin opettajat olivat lapsen mukaan yleensä naisia, koska hän oli nähnyt itse enimmäkseen naisopettajia päiväkodissa ja toisen lapsen mukaan työmiehenä puolestaan voi olla sekä miehiä, että naisia, koska hän oli itse nähnyt näin televisiossa.

Lisäksi lasten perusteluissa korostuivat sukupuolten ominaisuudet. Esimerkiksi laulajan ammatista haaveilleen Kaisan mielestä ammatti on sopivampi naiselle siksi, koska naisilla on parempi lauluääni kuin miehillä. Ammattijääkiekkoilijan urasta haaveilleen pojan mielestä ammatti oli puolestaan sopivampi miehille, koska naiset eivät osaa pelata ja laukaista kiekkoa yhtä hyvin kuin miehet. Lisäksi ne lapset, jotka kokivat toiveammattinsa sopivan paremmin toiselle sukupuolelle, kokivat sen sopivammaksi juuri omalle sukupuolelleen. Ainoastaan yksi lapsi koki lääkärin ammatin olevan enemmän vastakkaisen sukupuolen ammatti, vaikka itse luetteli sen toiveammattikseen.

Vaikka osa lapsista näki eroja miesten ja naisten soveltuvuudessa toiveammattiinsa, niin kaikki lapset olivat sitä mieltä, että heidän toiveammattissaan voisivat työskennellä molemmat sukupuolet. Lisäksi seitsemän kahdestatoista lapsesta ei nähnyt merkitystä sukupuolella omassa ammatissaan. Näistä lapsista yksi perusteli mielipidettään sillä, että hänen opettajansa oli kertonut, ettei voi olla erikseen miesten ja naisten töitä. Tämä esimerkki nosti esiin varhaiskasvatuksen ja ympäristön merkityksen lasten mielikuvien rakentumisessa.

Työelämän ammattien ja tehtävien jakautumiseen sukupuolen mukaan voidaankin vaikuttaa jo varhaiskasvatuksessa lisäämällä sukupuolisensitiivisyyttä kasvatukseen. Tällöin lapsia ei painosteta tiettyyn lokeroon tai rooliin, vaan heidän annetaan kokeilla erilaisia toimintoja, myös sellaisia, jotka eivät ole tyypillisimpiä heidän omalle sukupuolelleen. (Ylitapio-Mäntylä 2012, 64.) Jo varhaiskasvatusikäisten sukupuolittain jakautunut leikki

saa aikaan eroa tyttöjen ja poikien välillä. (ks. esimerkiksi Ylitapio-Mäntylä 2012 & Ojala 2009.)

Tutkimuksen mukaan suurinta osaa lapsista myös kiinnostivat sellaiset ammatit, jotka voidaan mieltää kulttuurissamme tyypillisiksi heidän omalle sukupuolelleen. Myös Bigler ym. (2001) sai samankaltaisia tuloksia tutkiessaan 6- ja 11-vuotiaiden lasten ajatuksia siitä, määräytyykö työn kiinnostavuus sukupuolen mukaan.

Sukupuolelle tyypillisellä työllä viitataan Tilastokeskuksen (2018) laatimaan julkaisuun, jossa työvoimatutkimuksen pohjalta on laadittu diagrammit työllisten naisten ja miesten yleisimmistä ammateista vuonna 2016. Naisten yleisimpiä ammatteja ovat tuolloin olleet hoivapalvelut ja terveydenhuollon työntekijät, myyjät ja kauppiat, opettajat ja muut opetusalan asiantuntijat, terveydenhuollon asiantuntijat, liike-elämän ja hallinnon asiantuntijat, palvelutyöntekijät ja siivoojat, kotiapulaiset ja muut puhdistustyöntekijät. Miehillä yleisimpiä ammatteja puolestaan ovat olleet kuljetus- ja varastotyöntekijät, luonnontieteiden ja tekniikan erityisasiantuntijat, rakennustyöntekijät, asentajat ja korjaajat, luonnontieteiden ja tekniikan asiantuntijat. (Tilastokeskus 2018, 48–49.)

Erityisesti sukupuolittuneisuus nousi esiin ammattiurheilijan ammatista haaveilevien kohdalla, sillä kaikki kolme ammatista haaveilevaa olivat poikia. Tähän on saattanut vaikuttaa se, että pojat voidaan mieltää tyttöjä aktiivisemmiksi ja fyysisemmiksi jo vauvaiästä lähtien (ks. Eliot 2010). Sukupuolitettuihin leikkeihin ohjaaminen tapahtuu jo varhaiskasvatuksessa, kuten poikien ohjaaminen urheilullisiin pallopeleihin (Ylitapio-Mäntylä 2012). Myös vanhemmat ovat voineet tarjota pojille enemmän urheiluun ja fyysisyyteen liittyvää toimintaa (ks. Eccles 2009). Tällaiset ympäristöstä ja kasvattajilta tulleet odotukset ovat voineet vaikuttaa siihen, että tässäkin tutkimuksessa kaikki kuusi tutkimukseen osallistunutta poikaa haaveili ainakin yhtenä toiveammateistaan joko ruumiillisesta tai fyysisestä ammattiurheilijan ammatista.

Auttavasta ammatista haaveilevista tyttöjä oli kaksi ja poikia yksi eli tällaiset ammatit olivat hieman suositumpia tyttöjen keskuudessa. Auttaviin

ammatteihin voidaan liittää luonteenpiirteistä esimerkiksi emotionaalisuus ja sensitiivisyys. Tällaiset piirteet yhdistetään yleensä enemmän tyttöihin, kuin poikiin (Huttunen 1990). Myös opetusammatit olivat suositumpia tyttöjen vastauksissa. Tämän tyyppisestä ammatista unelmoi kaksi tyttöä ja yksi poika. Vuonna 2018 Tilastokeskus laati julkaisun työvoimatutkimuksen pohjalta, jossa ilmeni työllisten miesten ja naisten yleisimmät ammatit vuonna 2016. Naisten yleisimpien ammattien joukossa oli tuolloin esimerkiksi opettajan ammatti. (Tilastokeskus 2018.)

Vain yksi tutkimuksen lapsista nosti esiin ammattinimikkeiden miespäänteen, kun keskusteltiin ammattien soveltuvuudesta eri sukupuolille. Hän pohti, että olisi outoa, jos ammattinimikkeenä olisi kirvesmies ja työtä tekisi nainen. Sama lapsi kertoi kuitenkin, että palomiehenä voi työskennellä myös nainen, koska hän oli itse nähnyt palomiehenä naisen. En kuitenkaan ottanut itse tätä teemaa haastatteluissa esille, joten se ei välttämättä käynyt muiden lasten mielessä ollenkaan. Tämän tutkimuksen perusteella lasten suhtautumista miespäänteisiin ammattinimikkeisiin voisi tutkia enemmän.

Tutkimuksessa merkittävänä havaintona voidaan pitää sitä, että osa lapsista piti monia ammatteja sukupuolirooleille tyypillisesti naisten tai miesten töinä ja tähän oli vaikuttanut heidän kokemuksensa ja havaintonsa, sekä heidän ajatuksensa sukupuolten ominaisuuksista. Yhtä merkittävä löytö oli myös se, että yli puolet lapsista eivät kuitenkaan nähneet sukupuolella mitään merkitystä sopivuudessa ammattiin. Hyvä jatkotutkimusaihe olisi se, että muuttuvatko lasten suhtautumiset ammattien sukupuolittuneisuudelle heidän kasvaessaan.

Varhaiskasvatussuunnitelmaan (2016) ja Perusopetuksen opetussuunnitelmaan (2014) on kirjattu tavoitteeksi pyrkimys tasa-arvoon. Tätä voisi edesauttaa esimerkiksi sukupuolisensitiivisellä kasvatuksella ilman sukupuolittuneita asenteita. Sukupuolisensitiivisellä kasvatuksella tarkoitetaan sitä, että lapselle opetetaan jo pienenä, että hän voi leikkiä millaisia leikkejä haluaa ja pukeutua oman mielensä mukaan riippumatta omasta sukupuolestaan. Tämä voisi olla yksi alku sille, että lapset uskaltaisivat valita myös toiveammattinsa ilman sukupuolelle asetettua leimaa siitä, millaiset ammatit

ovat sopivia naisille ja millaiset miehille. Tutkimus antoi myös viitteitä siihen, että opettajien opettamat arvot olivat jääneet lasten mieleen, kuten, että ei voi olla erikseen miesten ja naisten töitä.

7.2 Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimushaasteet

Laadullisen tutkimuksen luotettavuus rakentuu koko tutkimusprosessin ajan (Eskola & Suoranta 2014, 211). Tutkimuksen luotettavuutta on mahdollista arvioida aineiston hankinnan, analyysin ja teoreettisen viitekehysten totuudenmukaisuudella (Koskinen 2011, 277). Olen pyrkinyt huomioimaan luotettavuuden teoreettista viitekehystä kirjoittaessani, aineiston keruuta suunnitellessani ja aineistoa kerätessäni sekä tulosten raportointi- ja analysointivaiheessa. Tarkoitukseni on ollut raportoida jokaisesta tutkimusprosessin vaiheesta avoimesti ja ymmärrettävästi. Teoreettisessa viitekehyksessä olen pyrkinyt käyttämään tiedonlähteinä monipuolisesti eri muodossa olevia lähteitä, kuten kirjoja, tutkimuksia ja laajasti eri vuosilta peräisin olevia lähteitä. Aineistonkeruun tein haastattelumuotoisena ja äänitin kaikki keskustelut. Tämä puhemuotoisen aineiston tallennus lisääkin tulosten luotettavuutta (Puusa 2011, 73).

Erityisenä luotettavuuden päämäärittelijänä toimii kuitenkin tutkija itse (Eskola & Suoranta 2014, 211). Tutkijan tulisi tiedostaa omat arvonsa, asenteensa ja käsityksensä tutkimuskohteesta ja näitä tulisi pohtia tutkimusprosessin aikana, sillä ennakoasenteet voivat vaikuttaa tutkimustuloksiin (Patton 2002, 566–570). Tutkijana olen pyrkinyt pohtimaan omia asenteitani ja uskomuksiani koko tutkimusprosessin ajan. Siitä huolimatta haastattelussa oli välillä hankalaa suhtautua esimerkiksi lasten vastauksiin neutraalisti, vaan olen voinut vastata omien mielipiteitteni tai arvojeni mukaisilla kommentteilla. Myös tutkijan oma persoona vaikuttaa vuorovaikutuksen syntyyn tutkijan ja tutkittavien välille (Munter & Siren-Tiusanen 1999, 191). Omalla persoonallani on ollut merkitystä esimerkiksi siihen, millaista vuorovaikutus on ollut lasten kanssa haastattelutilanteissa.

Tämän tyypisessä fenomenografisessa tutkimuksessa tulosten esittämistapa, raportointi ja tutkimusprosessin tarkka kuvaus kertovat paljon tutkimuksen luotettavuudesta (Koskinen 2011, 277; Huusko & Paloniemi 2006, 170). Käytin aineistolainauksia tulososiossa sanasta sanaan litteroidussa

muodossa ja pyrin selventämään tekstikappaleilla vielä enemmän aineistolainauksien sisältöä. Pseudonymisoin kaikkien lasten nimet, jotta haastateltavat eivät ole tunnistettavissa tekstikatkelmista.

Tutkijan tulee huomioida myös eettinen ja metodologinen valtasuhteensa lapsiin. Auktoriteettiero tulee pyrkiä pienentämään lapsia tukittaessa ja lähestymisessä tulisikin pyrkiä tasa-arvoiseen kohtaamiseen. (Strandell 2010, 102.) Tiedostan ryhmähaastatteluiden pienentävän auktoriteettiero, mutta valitsin silti haastattelumenetelmäksi yksilöhaastattelun. Halusin toteuttaa haastattelut yksi lapsi kerrallaan, jotta lapset eivät yhtyisi kavereidensa mielipiteisiin, vaan toisivat omat yksilölliset näkemyksensä esiin.

Tässä luonteeltaan fenomenografisessa tutkimuksessa pyritään selvittämään ihmisten käsityksiä. Tällainen aineisto on tavallisesti luonteeltaan syvyysuunnassa syvällistä, mutta ei niinkään laajasti hankittua. Tutkimukseen osallistuu vähän henkilöitä, eikä tarkoituksena olekaan yleistää ihmisten ajatuksia. (Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari 1995, 152.) Tämän vuoksi olen pyrkinyt olemaan hyvin tarkka, etten ole tehnyt liian pitkälle vietyjä johtopäätöksiä yksittäisten lasten vastauksista.

Luotettavuuteen liittyy tutkittavien määrän ja valintakriteereiden arviointi. Tutkimuspäiväkoti valikoitui tähän tutkimukseen sillä perusteella, että se oli minulle entuudestaan tuttu ja olin tavannut osan lapsista aikaisemmin. Tällä pyrin minimoimaan lasten jännitystä haastattelutilanteessa ja saada heidät kertomaan rohkeammin omia ajatuksiaan. Lapset valikoituivat haastatteluihin sen perusteella, kuka oli sillä hetkellä paikalla ja oli halukas osallistumaan haastatteluihin. Tutkittavia oli lopulta kaksitoista ja puolet haastateltavista oli tyttöjä ja puolet poikia. Tutkimusaiheeni sukupuolinäkökulman takia valitsin tietoisesti haastatteluihin 6 tyttöä ja 6 poikaa.

Haastatteleamalla tapahtunut tutkimus saa pohtimaan haastattelukysymyksiä ja niiden asettelua, sillä ne ovat keskeisessä roolissa arvioidessa haastattelututkimuksen luotettavuutta (Puusa 2011, 78). Tässä tutkimuksessa haastattelujen pohjana toimi teemahaastattelurunko (liite 1), jonka olin muodostanut tutkimuskysymysten pohjalta. Tutkimuskysymykset

muokkaantuivat graduseminaareista saamani palautteen perusteella. Puolistrukturoidussa haastattelussa ei pysty aina vaikuttamaan mihin suuntaan keskustelu lähtee. Näin ollen kaikilta lapsilta ei välttämättä kysytty haastattelukysymyksiä täysin samalla tavalla. Tämän takia jonkun lapset vastaukset johonkin kysymykseen ovat voineet jäädä suppeammiksi. Osan kysymyksistä kohdalla jouduin esittämään lisäkysymyksiä, jotta sain lapsilta vastauksia tutkimuskysymyksiini. Pyrkimyksenäni oli esittää kysymykset lapsille kuitenkin ilman johdattelua.

Haastatteluissa korostui myös kielen merkitys. Pyrin esittämään haastattelukysymykset lapsille mahdollisimman selkeästi. Esimerkiksi yksi lapsista oli omien sanojensa mukaan äidinkieleltään vironkielinen ja se on voinut vaikuttaa hänen vastauksiinsa, mikäli hän ei ole ymmärtänyt täysin kysymyksiä. Painotin lapsille myös jokaisen haastattelun alussa, että he voisivat kysyä tarkennusta, jos jokin kysymys on epäselvä eivätkä he ymmärrä kysymystä.

Tutkimustuloksiin on voinut vaikuttaa myös se, että jotkut lapsista antoivat perusteellisempia vastauksia haastatteluissa kuin toiset. Tämä saattaa aiheuttaa sen, että joidenkin lasten käsitykset tutkimusteemasta nousevat tuloksissa enemmän esille, kuin toisten. Esimerkiksi yksi lapsista nimesi kuudesta esille tulleesta sukupuolittuneesta ammatista kolme. Pyrin haastattelutilanteissa huomioimaan lasten yksilöllisyyden ja erilaiset tavat kertoa aiheista.

Tutkimukseni luotettavuutta arvioin Eskolan ja Suorannan (2008) esittelemillä kriteereillä, joita ovat uskottavuus, siirrettävyys, varmuus ja vahvistettavuus. Uskottavuudella tarkoitetaan sitä, että tutkijan tekemä tutkimuksen aineiston käsitteellistäminen ja tulkinta ovat vastaavia tutkittavien käsityksien kanssa tutkittavasta aiheesta (Eskola & Suoranta 2008). Uskottavuuteen pyrin tarkalla litteroinnilla ja jokaisen haastateltavan vastaukset on pyritty ilmaisemaan niin kuin he ovat asian sanoneet. Mikäli jokin haastatteluvastaus oli erittäin epäselvä ja vaikeasti ymmärrettävä, jätin vastauksen pois aineistosta, jotta en tekisi liikaa omia tulkintoja ja johtopäätöksiä lasten ilmaisuista.

Tutkimuksen siirrettävyys tarkoittaa tutkimustulosten yleistettävyyttä, eli voiko tuloksia soveltaa muihin samantapaisiin tutkimuksiin (Eskola & Suoranta 2008). Tässä tutkimuksessa haastateltavia lapsia oli kaksitoista eli aineiston koko oli melko pieni. Koen tulosten kuitenkin olevan sovellettavissa muihin aiheeltaan samankaltaisiin tutkimuksiin. Tulokset antavat lisätietoa siitä, millaisia toiveammatteja 6-vuotiailla lapsilla voi olla ja millaisia perusteluja heillä voi olla toiveammateilleen. Tulokset antavat lisätietoa myös siitä, millä tavalla lapset kokevat eri ammattien soveltuvan eri sukupuolille. Tältä saralta tarvitsisi kuitenkin lisätutkimusta, jotta voisi tehdä suurempia johtopäätöksiä.

Tutkimuksen varmuus on yksi luotettavuutta määrittelevistä tekijöistä. Varmuudella tarkoitetaan tutkijan ennakkokäsitysten ja -oletusten vaikutusta tutkimuksen tuloksiin. (Eskola & Suoranta 2008.) Olen pohtinut ennakkooletuksiani ja sitä, millaisia asioita olen nostanut esille ja mistä näkökulmista. Pyrkimyksenä on ollut lisätä tutkimuksen luotettavuutta kertomalla tarkasti ja perustellen kaikki tekemäni valinnat ja ratkaisut. Puolueettomuus nouseekin laadullisessa tutkimuksessa keskiöön, sillä tämän luontoisessa tutkimuksessa on väistämätöntä, että tutkijan omat taustat vaikuttavat jollakin tavalla tutkimusprosessiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 135–136.)

Vahvistettavuudella tarkoitetaan tutkimuksessa muodostettujen tulkintojen yhteneväisyyttä aiemmin aihetta tutkineiden saamiin tuloksiin (Eskola & Suoranta 2008). Olen pyrkinyt pohtimaan aiempien tutkimusten tuloksia ja tulkintojen vastaavuutta tämän tutkimuksen tuloksiin. Osa tuloksistani oli samankaltaisia aiempien tutkimusten kanssa. En kuitenkaan löytänyt aiempien tutkimusten joukosta täysin vastaavaa tutkimusta, joka olisi toteutettu suomalaisille 6-vuotiaille lapsille.

Vahvuutena tässä tutkimuksessa oli se, että lasten käsitykset ja perustelut pääsivät esille ja lapset tulivat kuulluiksi. Haastattelujen toteutumisen kannalta koin haastavaksi hiljaisen ja rauhallisen tilan puuttumisen. Jouduin useamman lapsen kanssa vaihtamaan haastattelutilaa kesken haastattelun. Tällöin aiheen kannalta merkittäviä ajatuksia on voinut unohtua haastattelun keskeytymisen takia.

Tutkimusjoukkoa voisi laajentaa myös haastattelemalla asiasta lasten vanhempia. Olisi mielenkiintoista selvittää, mitä lasten vanhemmat ajattelisivat lastensa toiveammateista ja mitkä asiat he luulisivat vaikuttaneen näihin haaveisiin. Tutkimusta voisi lisäksi laajentaa siten, että se käsittäisi myös vanhempien ammatit ja sosioekonomisen taustan. Mielenkiintoista olisi myös tutkia, millaisia toiveammatteja olisi lapsilla, joiden vanhemmat rikkovat niin sanottuja perinteisiä sukupuolirooleja ammatissaan.

Tämän kaltaisen tutkimuksen voisi toteuttaa myös pitkittäistutkimuksena esimerkiksi pienestä lapsesta aikuisuuteen saakka. Tällöin voitaisiin tarkastella, asenteiden muutoksia, ammattitoiveiden pysyvyyttä ja toteutumista aikuisiällä. Huomiota voitaisiin kiinnittää siihen, muuttuuko toiveammattihaaveet iän myötä ja jos muuttuvat, millaiset asiat ovat mahdollisesti yhteydessä tähän muutokseen. Lisäksi voisi tutkia poikittaistutkimuksilla eri aikakausina sitä, muuttuvatko lasten toiveammatit ja sukupuolistereotyyppiset ajatukset eri ammateista. Tällöin saataisiin tietoa, miten lasten toiveammatit ja niiden sukupuolittuneisuuden kokeminen muuttuvat ajan myötä.

LÄHTEET

- Aarnipuu, T. 2008. *Trans: Sukupuolen muunnelmia*. Helsinki: Like.
- Aarnos, E. 2018. Kouluun lapsia tutkimaan: havainnointi, haastattelu ja dokumentit. Teoksessa: R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1*. Jyväskylä: PS-kustannus, 174–189.
- Antikainen, A., Rinne, R. & Koski, L. 2000. *Kasvatussosiologia*. Helsinki: WSOY.
- Anttonen, R. 2009. "Manne takaraivossa". Ennakkoluulot ja syrjintä suomalaisten romaniyrittäjien kokemana. Fenomenografinen tutkimus. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/20069/9789513935634.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 16.11.2018.
- Bandura, A., Barbaranelli, C., Caprara, GV. & Pastorelli, C. 2001. Self-efficacy beliefs as shapers of children's aspirations and career trajectories. *Child Development* Jan-Feb, Vol. 72 (1), 187–206. <https://www-jstor-org.ezproxy.jyu.fi/stable/pdf/1132479.pdf?refreqid=excelsior%3A2e2aa225ce54982b0dd43bd263f4b1aa>. Viitattu helmikuu-maaliskuu 2018.
- Barone, C. 2011. Some things never change: gender segregation in higher education across eight nations and three decades. University of Trento, Italy. *Sociology of Education*. 84 (2), 157–176. https://www.researchgate.net/profile/Carlo_Barone2/publication/258189016_Some_Things_Never_Change_Gender_Segregation_in_Higher_Education_across_Eight_Nations_and_Three_Decades/links/576ba49b08aef2a864d22bc5/Some-Things-Never-Change-Gender-Segregation-in-Higher-Education-across-Eight-Nations-and-Three-Decades.pdf. Viitattu 2.10.2018.
- Bigler, R., Liben, L. & Krogh, H. 2001. Pink and blue collar jobs: children's judgements of job status and job aspirations in relation to sex of worker. *Journal of experimental child psychology* 79, 346–363. <https://static1.squarespace.com/static/58d288231b10e3c76bc6b662/t/590c93e62e69cf76647f31c2/1493996520435/Liben%2C+Bigler%2C+%26+Krogh+2001%2C+pink+and+blue+collar+jobs+%28JECp%29.pdf>. Viitattu 16.10.2018.
- Borgen, W. & Young, R. 1982. Career perceptions of children and adolescents. The University of British Columbia. *Journal of Vocational Behavior* 21, 37–49. https://ac-els-cdn-com.ezproxy.jyu.fi/0001879182900513/1-s2.0-0001879182900513-main.pdf?_tid=bc3288ae-6b63-4a49-8dad-

a96fa11b88f7&acdnat=1551778489_860883f50f09b92921bc079549e08a4e.
17.2.2018.

Brunila, K., Heikkinen, M. & Hynninen, P. 2005. Dfficult but doable: good practices for equality work. Oulu University, Kajaani University Consortium.

Bussey, K. & Bandura, A. 1999. Social cognitive theory of gender development and differentiation. *Psychological Review*, 106, 1–63.
<https://psycnet.apa.org/doiLanding?doi=10.1037%2F0033-295X.106.4.676>.
Viitattu 7.4.2018.

Butler, J. 2006. *Hankala sukupuoli: Feminismi ja identiteetin kumous*. Helsinki: Gaudeamus.

Cameron, H. 2005. Asking the tough questions: a guide to ethical practices in interviewing young children. *Early childhood development and care* 175 (6), 597–610.
<https://www-tandfonline-com.ezproxy.jyu.fi/doi/pdf/10.1080/03004430500131387?needAccess=true>.
Viitattu 31.3.2018.

Childfund Alliance 2012. *Small Voices, Big Dreams* 2012.
https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Small_Voices_Big_Dreams_Report.pdf. Viitattu 10.4.2019.

Connell, R.W. 2002. *Gender. Short introductions*. Cambridge: Polity.

Cousin, G. 2009. *Researching learning in higher education. An introduction to contemporary methods and approaches*. New York: Routledge.

Eccles, J. 2009. Who am I and what am I going to do with my life? Personal and collective identities as motivators of action. Research Center four group dynamics. Institute for social research. Ann Arbor, Michigan. *Educational Psychologist*, 44 (2), 78–89.
<https://www-tandfonline-com.ezproxy.jyu.fi/doi/pdf/10.1080/00461520902832368?needAccess=true>.
Viitattu: 18.9.2018.

Elovainio, M. & Rintala, T. 1997. *Lähihoitajien työ, ammatti-identiteetti ja hyvinvointi*. Helsinki: Stakes.

Engelberg, M. 2016. *Yleispätevä mies. Suomen kielen geneerinen, piilevä ja kieliopillistuva maskuliinisuus*. Väitöskirja. Filosofian, historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos/sukupuolentutkimus. Humanistinen tiedekunta. Helsingin yliopisto.

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/163013/YLEISPAT.pdf?sequence=1>. Viitattu 3.10.2018.

- Eliot, L. 2010. The myth of PINK & BLUE brains. *Educational Leadership*, 68 (3), 32-36.
- Eteläpelto, A. & Vähäsantanen, K. 2006. Ammatillinen identiteetti persoonallisena ja sosiaalisena konstruktiona. Teoksessa Am. Eteläpelto / J. Onnismaa (toim.) *Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu*. Vantaa: Kansanvalistusseura, 26-49.
- Eskola, J., Lätti, J. & Vastamäki J. 2018. Teemahaastattelu: lyhyt selviytymisopas. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Teoksessa R. Valli (toim.) *Metodin valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. PS-kustannus, 27-52.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2008. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 8. painos. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2014. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 10.painos. Tampere: Vastapaino.
- Francis, H. 1993. Advancing phenomenography. Questions of method. *Nordisk Pedagogik* 2/1993, 68-75.
- Gordon, T. & Lahelma, E. 1992. Tyttöjen toiseus opetuksessa ja koulutuksessa. Teoksessa: S. Näre & J. Lähteenmaa. *Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa*. SKS:n tietolipas 124. Tampere: Tammer-Paino Oy, 314-327.
- Hakkarainen, P. & Jääskeläinen, P. 2006. Osaamisesta ammatinhallintaan. Teoksessa A. Eteläpelto & J. Onnismaa (toim.) *Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu*. Vantaa: Dark Oy, 77-105.
- Heikkinen, A. 2000. Suomalaisen ammattikasvatuksen alkuvaiheita. Teoksessa *Suomalaisen ammattikasvatuksen historia*. Saarijärvi: Okka-säätiö ja Tampereen yliopiston Ammattikasvatuksen tutkimus- ja koulutuskeskus. 10-27.
- Heiskanen, T., Korvajärvi, P., & Rantalaiho, L. 2008. Sukupuoli ja työ: pysyvyyttä ja liikahduksia. Teoksessa Heiskanen, T., Leinonen, M., Järvensivu, A. & Aho, S. (toim.) *Kohti uutta työelämää? Tutkimuksen näköala työelämän kehitykseen*. Tampereen Yliopistopaino Oy 2008, 109-134.
- Helavirta, S. 2011. *Lapset hyvinvointitiedon tuottajina*. Väitöskirja. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö: Tampereen yliopisto.

<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66827/978-951-44-8604-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 2.2.2018.

Helsingin Yliopisto -lehti, 2018. <https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/koulutus-kasvatus-ja-oppiminen/sukupuoli-ja-perhe-vaikuttavat-9-luokkalaisten-yhteishaussa-tekemiin-valintoihin-enemman-kuin-koulussa-saatu-ohja>. Viitattu 30.9.2018.

Helve, H. 1997. Arvot, maailmankuvat, sukupuoli. Yliopistopaino: Helsinki.

Helve, H. 2002. Arvot, muutos ja nuoret. Yliopistopaino: Helsinki.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Horelli, L. & Saari, M. 2002. Tasa-arvoa valtavirtaan: tasa-arvon valtavirtaistamisen mentelmiä ja käytäntöjä. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Howard, K. & Walsh, M. 2010. Conceptions of career choice and attainment: Developmental levels in how children think about careers. *Journal of vocational behavior* 76. 143 -152. https://ac-els-cdn-com.ezproxy.jyu.fi/S0001879109001377/1-s2.0-S0001879109001377-main.pdf?_tid=d5e65884-af99-487d-ae05-89301f313c8c&acdnat=1551702443_3782af12fa27cf7462f1394ac9568aee. Viitattu 27.2.2018.

Howard, K. & Walsh, M. 2011. Children's conceptions of career choice and attainment: model development. *Journal of career development* 38 (3). 256-271. <https://journals-sagepub-com.ezproxy.jyu.fi/doi/pdf/10.1177/0894845310365851>. Viitattu 1.3.2018.

Huttunen, J. 1990. Isän merkitys pojan sosiaaliselle sukupuolelle. Jyväskylän yliopisto.

Huuska, M. 2011. Sukupuolen monimuotoisuuden ammatillinen kohtaaminen. Teoksessa J. Nissinen, O. Stålström, L. Tuovinen & J. Hentilä (toim.) Saanko olla totta? Sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus. Helsinki: Gaudeamus: 222-259.

Huuska, M. & Karvinen, M. 2012. Persoona on aina enemmän kuin sukupuoli. Teoksessa O. Ylitapio-Mäntylä (toim.) Villit ja kiltit. Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille. Jyväskylä: PS-kustannus, 31-54.

- Huusko, M. & Paloniemi, S. 2006. Fenomenografia laadullisena tutkimussuuntauksena kasvatustieteissä. *Kasvatus-lehti*. 2/2006, 162–173. <http://elektra.helsinki.fi/se/k/0022-927-x/37/2/fenomeno.pdf>. Viitattu 28.3.2018.
- Häkkinen, K. 1996. Fenomenografisen tutkimuksen juuria etsimässä. Teoreettinen katsaus fenomenografisen tutkimuksen lähtökohtiin. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Opetuksen perusteita ja käytänteitä 21.
- Ikonen, K., Asikainen, M., Nivalainen, V. & Hirvonen, P. 2015. Koulutus- ja työurien sukupuolen mukaisen eriytymisen taustatekijät. Esiselvityshankkeen loppuraportti. Itä-Suomen Yliopisto. Fysiikan ja matematiikan laitos. LUMA-keskus.
- Juvonen, T. 2016. Irtiottoja sukupuolen luonnollisuudesta. Teoksessa M. Husso & R. Heiskala (toim.) *Sukupuolikysymys*. Helsinki: Gaudeamus, 15–32.
- Kaivo-oja, J., Roth, S. & Westerlund, L. 2017. Futures of robotics. Human work in digital transformation. *International Journal of Technology Management* 73 (4): 176–205. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/140877/1/IJTM.pdf>. Viitattu 6.4.2018.
- Kakkori, L. & Huttunen, R. 2014. Fenomenologia, hermeneutiikka ja fenomenografinen tutkimus. Teoksessa A. Saari, O-J, Jokisaari & V-M, Värri (toim.) *Ajan kasvatusta. Kasvatustieteiden aikalaistieteitä*. Tampere University Press, 367–400.
- Karjalainen, M. 2010. Ammattilaisten käsityksiä mentoroinnista työpaikalla. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/23630/9789513938666.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 28.9.2018.
- Kartovaara, L. & Sauli, H. 2000. *Suomalainen lapsi*. SVT. Väestö 2000:7. Helsinki: Tilastokeskus.
- Keski-Petäjä, M. & Witting, M. 2016. Vanhempien koulutus vaikuttaa lasten valintoihin. *Tieto & Trendit*. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2016/vanhempien-koulutus-vaikuttaa-lasten-valintoihin/>. Viitattu 18.4.2019.
- Kinnunen, M. 2001. *Luokiteltu sukupuoli*. Jyväskylä: Gaudeamus.

- Kinnunen, M. & Suikkanen, A. 2009. Johdanto. Teoksessa Merja Kinnunen & Janne Autto (toim.) *Tänään työssä sosiologisia näkökulmia työhön*. Tampere: Juvenes Print.
- Kivimäki, R. & Otonkorpi-Lehtoranta, K. 2005. Aikuisen työ lapsen silmin. Teoksessa Lahikainen, A.R., Hietala, P., Inkinen, T., Kangassalo, M., Kivimäki, R. & Mäyrä, F. (toim.) *Lapsuus mediamaailmassa. Näkökulmia lasten tietoyhteiskuntaan*. Tampere: Tammer-Paino, 19–33.
- Kivinen, O., Hedman, J. & Kaipainen, P. 2012. Koulutusmahdollisuuksien yhdevertaisuus Suomessa. Eriarvoisuuden uudet ja vanhat muodot. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (2012): 5. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/103027/kivinen.pdf?sequence=1>. Viitattu 2.10.2018.
- Korvajärvi, P. 2003. Sukupuolistuneet muutokset työssä. Teoksessa: H. Melin & J. Nikula (toim.) *Yhteiskunnallinen muutos*. Jyväskylä: Gummerus, 171–180.
- Korvajärvi, P. 2010. Sukupuolistunut ja sukupuolistava työ. Teoksessa: T. Saresma, LM. Rossi & T. Juvonen. (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: vastapaino, 183–196.
- Korvajärvi, P. 2016. Sukupuoliero työssä: numerot ja käytännöt. Teoksessa M. Husso & R. Heiskala (toim.) *Sukupuolikysymys*. Helsinki: Gaudeamus, 142–160.
- Koskinen, M. 2009. Omistajuus erilaisten yrittäjien kokemana ja tulkintoina. Fenomenografinen tutkimus. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/19631/9789513934996.pdf?sequence=1>. Viitattu 22.11.2018.
- Koskinen, M. 2011. Fenomenografia tutkimuslähestymistapana. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) *Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan*. Helsinki: JTO, 267–280.
- Lahelma, E. 2011. Sukupuolitietoisuutta kouluun ja opettajankoulutukseen: TASUKO-hankkeesta eteenpäin. *Kasvatus-lehti*. 1/2011, 90–95.
- Lampi, H. 2017. ”Aina liikkeessä” Tulevaisuuskuvia suomalaisilla, tansanialaisilla, intialaisilla, ghanalaisilla ja isobritannialaisilla lapsilla ja nuorilla 2005-2015. Väitöskirja. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia 11. Kasvatustieteellinen tiedekunta, Helsingin Yliopisto.

- Liljeström, M. 1996. Sukupuolijärjestelmä. Teoksessa A. Koivunen & M. Liljeström (toim.) Avainsanat: 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Vastapaino: Tampere, 111-138.
- Lonka, E. 2015. Samanpalkkaisuusohjelman kokonaisarviointi 2010-2014. Sosiaali- ja terveysministerion raportteja ja muistioita 2015:25. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki 2015. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74512/URN_ISBN_978-952-00-3585-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 21.9.2018.
- Mannerheim lastensuojeluliitto. 1989. YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. Helsinki MLL. https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf. Viitattu 16.1.2019.
- Marton, F. 1981. Phenomenography - Describing conceptions of the world around us. *Instructional science* 10, 117-200. https://www.ida.liu.se/divisions/hcs/seminars/cogsciseminars/Papers/marton_-_phenomenography.pdf. Viitattu 2.2.2018.
- Marton, F. 1988. Phenomenography: A research approach to investigating different understandings of reality. Teoksessa Sherman, R. & Webb, B. (toim.) *Qualitative research in education*, 141-161. <http://ebookcentral.proquest.com/lib/jyvaskylaebooks/reader.action?docID=201137>. Viitattu 30.3.2018.
- Matsui, T., Ikeda, H. & Ohnishi, R. 1989. Relations of sex-typed socializations to career self-efficacy expectations of college students. *Journal of Vocational Behavior* 35, 1-16.
- McKee, L., Mauthner, N. & Galilee, J. 2003. Teoksessa Jensen, A-M. & McKee, L. *Children and changing family: between transformation and negotiation*. London: RotledgeFalmer, 27-45.
- Munter, H. & Siren-Tiusanen, H. 1999. Osallistuva kvalitatiivinen lähestymistapa kolmea vuotta nuorempien lasten päivähoiton tutkimisessa. Teoksessa Ruoppila, I., Hujala, E., Karila, K., Kinos, J., Niiranen, P. & Ojala, M. (toim.) *Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä*. Jyväskylä: Atena, 177-193.
- Myllyniemi, S. & Saarela, P. Nuorisobarometri 2004. Nuorisobarometrit 1994-2002. Teoksessa Wilska, T-A. (toim.) *Oman elämänsä yrittäjät? Nuorisobarometri 2004*. Opetusministeriö, Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta. Edita Helsinki 2004, 10-54, 113-135.

- Myrskylä, P. 2009. Koulutus periytyy edelleen. Hyvinvointikatsaus 1/2009. http://www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-03-16_002.html. Viitattu 6.3.2018.
- Naskali, P. 2010. Kasvatus, koulutus ja sukupuoli. Teoksessa: T. Saresma, L-M. Rossi & T. Juvonen. (toim.) Käsikirja sukupuoleen. Tampere: vastapaino, 277-288.
- Niikko, A. 2003. Fenomenografia kasvatustieteellisessä tutkimuksessa. Joensuun yliopisto.
- Nurmi, J. 1998. Keiden koulutusväylät? Laveneva korkeakoulutus ja valikoituminen. Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportti 43. Turku: Painosalama Oy.
- Ojala, H., Palmu, T. & Saarinen, J. 2009. Paikalla pysyvää ja liikkeessä olevaa: feministisiä avauksia toimijuuteen ja sukupuoleen. Teoksessa: H. Ojala, T. Palmu & J. Saarinen (toim.) Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa. Tampere: vastapaino, 13-38.
- Paechter, C. 2007. Being boys, being girls: learning masculinities and femininities. Maidenhead: Open University Press.
- Patton, M. Q., 2002. Qualitative research & evaluation methods. 3. painos. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Opetushallitus. Painopaikka: Next Print Oy, Helsinki.
- Pesonen, H. 1997. Sukupuolitettu maailmankuva. Sukupuolinäkökulma teoreettisen maailmankuvatutkimukseen. Teoksessa: H. Helve (toim.) Arvot, maailmankuvat, sukupuoli. Helsinki: Yliopistopaino, 38-59.
- Puusa, A. 2011. Haastattelu laadullisen tutkimuksen menetelmänä. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Helsinki: JTO, 73-87.
- Rauhala, P. 2000. Opistoasteesta ammattikorkeakouluun. Teoksessa: Suomalaisen ammattikasvatuksen historia. Okka-säätiö ja Tampereen yliopiston Ammattikasvatuksen tutkimus- ja koulutuskeskus. Saarijärven Offset Oy, Saarijärvi. 178-182.

- Reisby, K. 1999. Sukupuoliherkkä pedagogiikka. Teoksessa A-L. Arnesen (toim.) *Eroja ja yhtäläisyyksiä. Sukupuoli pedagogisessa ajattelussa ja käytännössä.* Helsinki: Yliopistopaino, 15–34.
- Ritala-Koskinen, A. 2001. Lasten haastattelu tutkijan haasteena. Teoksessa: M. Kangassalo & Suoranta, J. (toim.) *Lasten tietoyhteiskunta. Vammalan kirjapaino Oy, 145–169.*
- Rossi, L-M. 2010. Sukupuoli ja seksuaalisuus, eroista eroihin. Teoksessa Saresma, T., Rossi, L-M., Juvonen, T. (toim.) *Käsikirja sukupuoleen.* Vastapaino. Tampere, 21–39.
- Ruopila, S. 1999. Lasten tutkimuksen eettisiä kysymyksiä. Teoksessa Ruoppila, I., Hujala, E., Karila, K., Kinos, J., Niiranen, P. & Ojala, M. (toim.) *Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä.* Jyväskylä: Atena, 26–51.
- Ruusuvuori, J. & Nikander, P. 2017. Haastatteluaineiston litterointi. Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvuori, J. (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja.* Tampere: Vastapaino, 427-444.
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2017. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvuori, J. (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja.* Tampere: Vastapaino, 46-86.
- Schoon, I., Parsons, S., & Sacker, A. 2004. Socioeconomic Adversity, Educational Resilience, and Subsequent Levels of Adult Adaptation. *Journal of Adolescent Research*, Vol. 19. No 4. 383-404. https://www.researchgate.net/profile/Ingrid_Schoon/publication/247721532_Socioeconomic_Adversity_Educational_Resilience_and_Subsequent_Levels_of_Adult_Adaptation/links/572caaa308ae7441518e5e8c.pdf. Viitattu 1.10.2018.
- Selin, S. 2017. Miten varautua tuntemattomaan? Koulutus- ja ammattisuunnitelmat muuttuvassa yhteiskunnassa. *Kasvatus ja aika*. 11 (4), 102 - 106. <https://journal.fi/kasvatusjaaika/article/view/68767/30254>. Viitattu 19.2.2018.
- Strandell, H. 2010. Etnografinen kenttätyö: lasten kohtaamisen eettisiä ulottuvuuksia. Teoksessa Lagström, H., Pösö, T., Rutanen, N. & Vehkalahti, K., (toim.) *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka.* Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Yliopistopaino: Helsinki, 92–112.
- Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus. 2019. <https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/sukupuoli/>. Viitattu 15.4.2019.

Sukupuolten tasa-arvo Suomessa 2018. Tilastokeskus.
http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/yyti_sts_20180_2018_19722_net.pdf Viitattu 4.1.2019.

Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1995. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Kirjayhtymä Oy: Helsinki.

Taloudellinen tiedotustoimisto TAT. 2017. Kun koulu loppuu. Nuorten tulevaisuusraportti.
https://www.kunkoululoppuu.fi/assets/uploads/2017/05/Kun-koulu-loppuu-nuorten-tulevaisuusraportti-2017_tiivistelm%C3%A4_19052017.pdf.
 Viitattu 14.3.2018.

Tiihonen, I. 2017. Suomalaiset eivät innostu sukupuolineutraaleista ammattinimikkeistä. 16.12.2017
<https://www.savonsanomat.fi/kotimaa/Suomalaiset-eiv%C3%A4t-innostu-sukupuolineutraaleista-ammattinimikkeist%C3%A4/1083673>.
 Savon sanomat. Viitattu 28.10.2018.

Tilastokeskus. 2016. Työlliset ammattiryhmän, sukupuolen, iän ja vuoden mukaan, 2010-2016.
http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vrm_tyokay/statfin_tyokay_pxt_115r.px/?rxid=01ec60e6-ec7e-4299-9e6b-4da1f74e77b5.
 Viitattu 14.4.2019.

Tilastokeskus. 2018. Sukupuolten tasa-arvo suomessa 2018.
http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/yyti_sts_20180_2018_19722_net.pdf. Viitattu 14.1.2019.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Turner, J. 2016. Career Dream Drawings: Children's visions of professions in future workspaces. Language arts; Urbana. Vol. 93, 168-184. <https://search-proquest-com.ezproxy.jyu.fi/docview/1758211503/fulltextPDF/649F271871D04E8BPQ/1?accountid=11774>. Viitattu 8.2.2018.

Turtiainen, P. 2001. Lapsen kuulemisen mahdollisuudet ja rajoitukset haastattelututkimuksen näkökulmasta. Teoksessa: M. Kangassalo & Suoranta, J. (toim.) Lasten tietoyhteiskunta. Vammalan kirjapaino Oy, 170-180.

- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta.
- Uljens, M. 1989. Fenomenografi - forskning om uppfattningas. Lund: Studentlitteratur.
- Uusitalo, H.2001. Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan (1.-7- painos). Juva: WSOY.
- Valkonen, L. 2006. Millainen on hyvä äiti tai isä? Viides- ja kuudesluokkalaisten lasten vanhemmuuskäsitykset. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 286. Jyväskylä.
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Opetushallitus. Juvenes Print - Suomen yliopistopaino Oy, Tampere.
- Volanen, M-V. 1992. Teorian ja käytännön välisestä suhteesta ammattikorkeakoulussa. Teoksessa: Lasonen Johanna, Mäkinen Rauno & Korhonen Kristiina (toim.) Opistosta ammattikorkeakouluksi. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitoksen julkaisusarja B: 73. 85-94.
- Watson, M. & McMahon, M. 2005. Children's career development: a research review from a learning perspective. Journal of vocational behavior 67, 119-132. https://ac-els-cdn-com.ezproxy.jyu.fi/S000187910500062X/1-s2.0-S000187910500062X-main.pdf?_tid=e545bb15-2fb2-422a-8c3c-275389eb2ac2&acdnat=1551869030_28edcc82829637db7d0b0fd19188b9d1. Viitattu 7.10.2018.
- Ylitapio-Mäntylä, O. 2012. Sukupuolittuneet käytännöt varhaiskasvatuksessa, Tasa-arvo ja sukupuoli varhaiskasvatuksen opetus- ja toimintasuunnitelmissa & Hoivan ja vastuun jakautuminen päiväkodissa ja kotona. Teoksessa O. Ylitapio-Mäntylä (toim.) Villit ja kiltit. Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille. Jyväskylä: PS-kustannus, 15-30, 55-70 & 91-102.

Liite 1 Teemahaastattelurunko

Taustakysymykset:

Nimi?

Ikä?

Perheenjäsenet?

Harrastuksia?

Tutkimuskysymykset, joihin halutaan vastaus:

Tutkimuskysymys 1: Millaisia toiveammatteja 6-vuotiailla lapsilla on?

Tutkimuskysymys 2: Miten lapset perustelevat toiveammattivalintojaan?

Tutkimuskysymys 3: Miten sukupuoliroolit näkyvät lasten toiveammateissa?

Haastattelukysymykset:

- Mikä on sinun toiveammattisi? (Mitä haluat tehdä isona työkseksi?)
- Miksi juuri tämä ammatti? (Mistä olet keksinyt sen?)
- Mikä tässä ammatissa olisi kivaa/parasta?
- Miten voisit päästä toiveammattiisi?
- Miksi isona pitää käydä töissä?
- Mitä siellä töissä tehdään?
- Millaisia työpäiviä ajattelet, että x ammatissa on?
- Mistä olet kuullut tästä toiveammattistasi? (vanhemmat, kaverit, tv)
- Onko joku tuttusi tässä ammatissa?
- Missä vanhempasi käyvät töissä ja mitä he siellä tekevät?
- Voisitko tehdä samaa työtä kuin mitä vanhempasi tekevät?
- Oletko jutellut vanhempiesi kanssa toiveammattistasi? Mitä mieltä vanhempasi ovat haaveestasi?
- Ovatko x ammatissa olevat tavallisesti miehiä vai naisia vai kumpiakin?
- Onko sellaisia ammatteja, jotka sopivat paremmin tytöille kuin pojille? (ja toisinpäin sama kysymys) Osaatko sanoa miksi ne sopivat paremmin tytöille tai pojille?
- Onko tässä sinun x ammatissasi mielestäsi väliä onko tyttö tai poika?